

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta

Bakalářská práce

*Lidská oběť a její důvody v kulturně náboženském
kontextu*

*Human Sacrifice and its Reasons in Cultural and
Religious Context*

Vedoucí práce

ThDr. Jiří Gebelt, Th.D.

Autor práce

Adam Baudiš

Praha 2013

Poděkování

Chtěl bych touto cestou poděkovat ThDr. Jiřímu Gebeltovi, Th.D. za vedení této práce, ve které mi ponechal dostatečnou svobodu v realizaci mé vlastní interpretace. Dále bych chtěl také poděkovat všem, kdo mě v mém studiu podporovali.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Lidská oběť a její důvody v kulturně náboženském kontextu“ napsal samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů a literatury.

V Praze dne 6. 5. 2013

Adam Baudiš

Anotace

Bakalářská práce „Lidská oběť a její důvody v kulturně náboženském kontextu“ se snaží odhalit důvody, které vedly některé lidi v některých situacích k vykonání lidské oběti. Probírá postupně tři kulturní okruhy (Aztékové, Inkové, Keltové) a u každého se snaží popsat jak vlastní rituální praxi, tak také určité motivy a specifika daných myšlenkových proudů. Dále ukazuje některé existující teorie o lidské oběti. Nakonec se tato práce pokouší porovnat a shrnout doklady z předchozích kapitol a na jejich základě zhodnotit teorie o obětech.

Annotation

Bachelor work „Human Sacrifice and its Reasons in Cultural and Religious Context“ tries to uncover the reasons which directed some people in some situations to make human sacrifice. It discusses three cultural groups (Aztecs, Incas, Celts) and tries to describe their ritual praxis as well as certain motives and specifics of these movements of thought. Next it shows some existing theories about human sacrifice. In the end this work tries to compare and summarize data from previous chapters and on this basis assess the theories about sacrifices.

Klíčová slova

Aztékové, Inkové, Keltové, lidská oběť, náboženství pravěku a starověku, náboženství předkolumbovské Ameriky, rituální násilí, teorie oběti

Key words

Aztecs, Celts, human sacrifice, Incas, prehistoric and ancient religions, religions of pre-columbian America, ritual violence, theory of sacrifice

Obsah

1. Úvod	6
1.1 Poznámka k výslovnosti	7
2. Aztékové.....	9
2.1 Rituální násilí.....	9
2.2 Oběti.....	11
2.3 Kulturní interpretace	14
2.4 Náboženská interpretace	16
3. Inkové a oběti And.....	19
3.1 Kult	20
3.2 Oběti.....	21
3.3 Interpretace	23
4. Keltové	25
4.1 Druidi a posvátná místa	26
4.2 Kult hlav	27
4.3 Oběti.....	28
4.4 Interpretace	31
5. Některé teorie a názory na lidskou oběť.....	33
5.1 Edward Burnett Tylor	33
5.2 James George Frazer.....	35
5.3 Henri Hubert a Marcel Mauss.....	36
5.4 Georges Bataille.....	37
5.5 Jean-Pierre Vernant.....	38
5.6 René Girard.....	39
5.7 Miranda Jane Aldhouse-Greenová.....	40
6. Interpretace	42
6.1 Srovnání	42
6.2 Důvody.....	44
6.3 Porovnání s teoriemi	45
7. Závěr	46
Seznam literatury.....	47
Summary.....	50

1. Úvod

Téma lidské oběti je fascinující i děsivé zároveň. Zřejmě právě proto, že vzbuzuje i negativní emoce, není lidská oběť zrovna nejoblíbenějším tématem odborných knih. Vzhledem k tomu, že v naší společnosti je akt lidské oběti nejen naprosto nepředstavitelný, ale je chápán i jako opovržením hodný, bývá dokonce i odborníky většinou i šmahem odmítán. Stejně se děje i s celým tématem nábožensky motivovaného násilí. Svědectví o tom podává i David Carrasco, kterému vydavatel nechtěl vydat některé jeho práce jen proto, že se v nich dotkl této tematiky. S nepochopením se setkal i na jedné své přednášce. „*Poté, co jsem měl přednášku na Stanfordské universitě o aztéckých obětních praktikách inspirovaných mýty o stvoření kosmu, jeden postgraduální student mě málem fyzicky napadl kvůli mému použití slova kosmos, které podle něj znamená „pořádek, mír a harmonii v řeckém smyslu slova a nemá nic společného s touto přednáškou. ‘ Pak do mě strčil, když kolem mě prošel (...)*“¹ Jak je vidět, lidská oběť nemá nic společného ani s žádným pozitivně laděným slovem.

V této práci se nechci pokoušet o jakékoli morální soudy. Domnívám se, že takové úsudky si může každý udělat sám. Každopádně bych se ale chtěl pokusit alespoň o to, aby lidská oběť byla nahlížena v celém spektru a ne jen černobíle, jak se tomu často děje.

Hlavním účelem této práce ale je, jak název napovídá, pokusit se odhalit, co některé lidi v některých konkrétních situacích vedlo k tomu, že obětovali člověka. Jako „lidskou oběť“ chápu zabití člověka za účelem, které má nějaký více či méně jasný náboženský účel, tj. že toto zabití je nějakým způsobem zasvěceno nějakému božstvu. Spojení „kulturně náboženský“ v názvu práce jsem použil jako dle mého nejlepší termín pro civilizace, které zde hodlám představit, neboť se v nich kulturní a náboženský aspekt víceméně překrýval. Kapitoly pojednávající jednotlivé civilizace nejsou obsahově vždy jednotné, protože ke každé z nich je potřeba volit trochu jiný přístup a zdůraznit tak konkrétní specifika daných kultur.

Tato práce je rozdělena na pět částí. První z nich je věnována Aztékům, o kterých toho, co se lidských obětí týče, víme nejvíce. A to především asi i kvůli tomu, že

¹ After I lectured at Stanford University on Aztec sacrificial practices inspired by myths of cosmic creation, a graduate student nearly accosted me physically for my use of the term *cosmos*, which in his words means "order, peace, and harmony in the Greek sense and has nothing to do with your lecture." He then bumped me as he brushed past me (...) CARRASCO, David, *City of Sacrifice: The Aztec Empire and the Role of Violence in Civilization*, Beacon Press, Boston, 1999, str. 4.

Aztékové vykonávali lidskou obět' v pravděpodobně největším měřítku, které je nám známo.

Druhá kapitola se zabývá Inky a předinckými nálezy obětí v Andách. O tom, že Inkové prováděli lidskou obět' je důkazů méně než u Aztéků, ale archeologické nálezy jsou v tomto směru ve většině případů téměř jisté.

Třetí kapitola se věnuje Keltům. V této části jsou více popsány archeologické nálezy, kterých máme dost, ale méně je již rozvedena interpretace těchto dokladů, protože prameny, které máme k dispozici, nejsou vždy spolehlivé.

Čtvrtá část je věnována již existujícím pohledům na teorii lidské oběti. Jsou zde představeni někteří antropologové, archeologové, etnologové a filosofové, kteří se touto otázkou zabývali.

Poslední část této práce je určena k celkové interpretaci a dojde v ní k celkovému srovnání obětních praktik výše zmíněných kultur a k jejich porovnání s teoriemi.

1.1 Poznámka k výslovnosti

Rád bych se ještě pozastavil u otázky španělské transkripce aztéckého (nahuatl) a inckého (kečuánština) jazyka. Protože většina zpráv o těchto civilizacích pochází právě od Španělů, je potřeba uvést i základní přehled výslovnosti španělského přepisu.

	Aztécká výslovnost ²	Incká výslovnost ³
C (před a,o, u)	K	K
C (před e,i)	S	
Gue/Gui	Ge/Gi	
H	Nevyslovuje se	Nevyslovuje se
Hu	V	V
Ch	Č	Č
J	Ch	
Ll		Lj
Qu		K
Que	Ke	

² KŘÍŽOVÁ, Markéta, *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2005, str. 4.

³ KŘÍŽOVÁ, Markéta, *Inkové: Nejmocnější indiánský stát*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2006, str. 6.

X	Š	
Y		J

V roce 1973 byl přehodnocen přepis inckých slov a namísto „hu“ byl zaveden přepis „w“. Zároveň došlo k důraznému rozlišování výslovnosti u „c“ (jako „k“) a „qu“ (jako „q“), protože do té doby byly oba přepisy i jejich výslovnost zaměňovány.⁴

⁴ Ibid. str. 6.

2. Aztékové

Aztékové jsou dnes pravděpodobně nejznámějším národem, který lidské oběti provozoval. Pojmem „Aztékové“ dnes označujeme lidi žijící od 14. století na území Údolí Mexika⁵ v dnešním jižním Mexiku. Toto označení je ovšem problematické, protože tito lidé se tak sami nenazývali. Hernán Cortés například ve svých dopisech nikdy nemluví o „Aztécích“, ale pouze o „Indiánech“ či domorodcích apod.⁶ Označení „Azték“ vzniklo až v 18. století a to zřejmě podle mýtického města Aztlánu, ze kterého měli Aztékové pocházet. Navíc tímto pojmem dnes v podstatě neoznačujeme pouze jeden národ, ale všechny obyvatele aztécké říše, ačkoli by se spíše hodil pouze na obyvatele Tenochtitlánu a okolí jezera Texcoco. Tito lidé sami sebe označovali „Mexica“ či „Culhua Mexica“.⁷ Pro srozumitelnost ale budu v této práci nadále používat slovo Azték.

2.1 Rituální násilí

Jak již bylo naznačeno, rituální násilí bylo u Aztéků, především v období vlády Montezumy II., tj. asi po roce 1505, kdy počet obětí nebývale vzrostl,⁸ doslova každodenní záležitostí. Například jen v hlavním městě Tenochtitlánu bylo 78 chrámů, svatyní a podobných budov určených především k těmto účelům.⁹ Nejednalo se však pouze přímo o lidské oběti, ale bylo běžné např. propichování uší, paží a jazyka za účelem rituálního odkapávání krve.¹⁰ Tímto ritualizovaným utrpením byla někdy dokazována i příslušnost ke společenské elitě.¹¹ Podobným příkladem jsou i samotní kněží provádějící oběti, kteří se vzdělávali v „calmecac“, což byly jakési přípravné školy pro kněžství, do kterých ale docházela i městská elita. Tito kněží si např. nestříhali vlasy, nemyli se, žili v celibátu, ale mimo to se také rituálně řezali do

⁵ Španělsky „Valle de Mexico“, v jazyce nahuatl „Anahuac“.

⁶ Viz CORTÉS, Hernán, *Dopisy: Druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu*, Argo, Praha, 2000.

⁷ DODDS PENNOCK, Caroline, *Bonds of Blood: Gender, Lifecycle and Sacrifice in Aztec Culture*, Palgrave Macmillan, London, 2008, str. xii.

⁸ KRÍŽOVÁ, Markéta, *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2005, str. 37.

⁹ DODDS PENNOCK, Caroline, *Bonds of Blood: Gender, Lifecycle and Sacrifice in Aztec Culture*, Palgrave Macmillan, London, 2008, str. 2.

¹⁰ Ibid. str. 32.

¹¹ KRÍŽOVÁ, Markéta, *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2005, str. 29.

vlastního těla, přičemž si na vlasech a těle nechávali zaschnout vyteklou krev.¹² Tyto školy popisuje i Cortés ve svém Druhém dopisu o dobytí Tenochtitlánu,¹³ ve kterém mj. popisuje budovy těchto škol, zřejmě z nedostatku vhodných pojmů, jako „kláštery“ a „mešity“. Kromě výše zmíněného dobrovolného utrpení bylo obvyklé i rituální mučení.¹⁴ Součástí obětí bylo někdy i ponižování zajatců, kteří museli procházet městem nazí, oděni maximálně do posměšných náhrad oblečení.¹⁵

Není ale možné si představovat, jak se domnívali někteří badatelé, jako byli např. Girard či Bataille, že aztécká civilizace byla celá vystavěna pouze na lidské oběti a jakékoli její přínosy jsou zanedbatelné. Podle Bataille byla aztécká morálka naprosto odlišná od naší, zároveň podle něj Aztékové nikdy nevytvořili nic uměleckého a „vrcholem architektury pro ně byly pyramidy, na nichž utráceli lidské životy.“¹⁶ Girard dokonce kritizuje etnology-intelektuály, kteří se podle něj snaží omlouvat lidskou oběť a poměřují tak cizí civilizaci jinak než tu naši.¹⁷ A dodává, že „*Bud'to naše prameny nestojí za nic a nám nezbyvá než mlčet (...). Nebo naše prameny za něco stojí a, máme-li být poctiví, musíme dojít k závěru, že aztéckému náboženství přísluší místo v celosvětovém muzeu lidských hrůz zcela právem.*“¹⁸

Aztékové si ale například velice cenili poesie a hudby. Hudba byla i důležitou složkou vzdělávání, což je vidět i v pojmenování jednoho typu škol jako „domy písně“. ¹⁹ Aztékové rozvinuli i vlastní filosofii,²⁰ kterou se zabývali tzv. tlamatinime (znalci věcí), kteří hledali řešení otázek pomocí rétoriky a vytvářeli alternativu k vojenskému náboženství.²¹ Dalším představitelem aztécké filosofie byl například vládce a básník Nezahualcoyotl, který dospěl k názoru, že existuje jediný stvořitelský princip Tloque Nahuaque, ze kterého vše pochází.²² Je třeba připomenout i fakt, že tito myslitelé, ačkoli nabízeli alternativu naprosto protikladnou k oficiální doktríně říše, nebyli předmětem pronásledování či represe.

¹² DODDS PENNOCK, Caroline, *Bonds of Blood: Gender, Lifecycle and Sacrifice in Aztec Culture*, Palgrave Macmillan, London, 2008, str. 75-77.

¹³ CORTÉS, Hernán, *Dopisy: Druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu*, Argo, Praha, 2000, str. 69-70.

¹⁴ KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie, KRÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 52.

¹⁵ Ibid. str. 67.

¹⁶ BATAILLE, Georges, *Prokletá část/Teorie náboženství*, Herman & synové, Praha, 1998, str. 52.

¹⁷ GIRARD, René, *Obětní beránek*, Lidové noviny, Praha, 1997, str. 74.

¹⁸ Ibid. str. 76.

¹⁹ DODDS PENNOCK, Caroline, *Bonds of Blood: Gender, Lifecycle and Sacrifice in Aztec Culture*, Palgrave Macmillan, London, 2008, str. 82.

²⁰ CARRASCO, David, *Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra*, Prostor, Praha, 1993, str. 73.

²¹ Ibid. str. 108.

²² KRÍŽOVÁ, Markéta, *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2005, str. 64.

2.2 Oběti

Při některých význačných příležitostech a svátcích (v aztéckém kalendáři bylo asi 90 případů, kdy se prováděla zvláštní lidská oběť²³) bylo obětováno velké množství lidí, jako například při dokončení hlavní pyramidy roku 1486, kdy bylo obětováno asi dvacet tisíc zajatců.²⁴ V tomto případě je ale možné, že „dvacet tisíc“ bylo pouze označením nějakého velkého počtu.²⁵ Jacques Soustelle údajně našel ve Florentinském kodexu²⁶ pouze čtyři výroční slavnosti, kdy nebylo nutné provádět krvavou oběť.²⁷ Jak jsme ale viděli výše, lidé se obětovali každý den a proto bylo nutné toto nemalé množství lidí dostatečně zajistit. V tomto případě bylo možné použít jak cizince (což bylo častější), tak místní obyvatele, krom zločinců, kteří se jako oběti bohům nepoužívali neboť byli příliš nečistí pro takto posvátnou věc.²⁸ Většinou se proto jednalo o zajatce, pro které Aztékové zřejmě neměli lepší využití, protože Údolí Mexika bylo v podstatě přelidněné a nemělo tedy smysl přivádět další lidi na práci. Navíc jakožto oběti posloužili Aztékům lepším způsobem.²⁹

Je zajímavé, že podle některých zpráv se v lidských obětech v Mexiku pokračovalo i po období španělské conquisty. V roce 1562 tak mělo pod křesťanským vlivem dojít k ukřižování na hřbitově.³⁰ K poslední lidské oběti mělo dojít v roce 1868, kdy v Chiaposu ukřižovali chlapce, kterému při tom byla jímána krev.³¹

Za účelem sehnání zajatců bojovali Aztékové v tzv. „květinových válkách“ (xochiyaoyotl), které se konaly především mezi lety 1450 a 1519. Jejich název byl odvozen od „květinové smrti“ (xochimiquiztli), čímž se označovala smrt válečníka na bojišti.³² Tyto války nesloužily k rozšiřování území ale pouze k tomu, aby byl sehnán dostatečný počet zajatců pro oběti. Těchto válek se povinně účastnily všechny

²³ DODDS PENNOCK, Caroline, *Bonds of Blood: Gender, Lifecycle and Sacrifice in Aztec Culture*, Palgrave Macmillan, London, 2008, str. 23.

²⁴ KŘÍŽOVÁ, Markéta, *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2005, str. 68.

²⁵ KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie, KŘÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 44.

²⁶ Spis, ve kterém Bernardino de Sahagún kolem roku 1529 popsal zvyky Aztéků. Viz např. <http://www.wdl.org/en/item/10096/> (5.5. 2013).

²⁷ SOUSTELLE, Jacques, *Čtvero slunci: Mexické vzpomínky a úvahy jednoho etnologa*, Argo, Praha, 2000, str. 144.

²⁸ KŘÍŽOVÁ, Markéta, *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2005. 69.

²⁹ KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie, KŘÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 46.

³⁰ SOUSTELLE, Jacques, *Čtvero slunci: Mexické vzpomínky a úvahy jednoho etnologa*, Argo, Praha, 2000, str. 144.

³¹ Ibid. str. 145.

³² CARRASCO, David, *Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra*, Prostor, Praha, 1993, str. 72.

společenské třídy obyvatelstva, s jedinou výjimkou, kterou byli obchodníci (pochteca), kteří byli již ohrožováni při své vlastní práci, kdy se dostávali do džungle a na nepřátelská území.³³ Během květinových válek byli původně z větší části ušetřeni i šlechtici, ale asi po roce 1415 se rovněž stali přímou součástí těchto válek.³⁴

Oběťmi se mohli stát i otroci (tlacotli), kteří byli považováni za součást aztécké společnosti a měli i určité osobní svobody³⁵ - „*Obětní smrt otroků nebyla jen odtazitým masakrem cizinců, ale zabíjením důvěrně známých členů komunity.*“³⁶ Někdy byli také obětováni poražení v posvátné míčové hře (tlachco, pok-ta-pok), přičemž ale mohlo jít jen o jejich zástupce.³⁷

V zásadě lze říci, že oběť se u Aztéků skládala ze tří hlavních stádií, kterými byly 1) dny rituálních příprav, kdy se konaly posty, procesí, oběti vína, květin či papíru a prováděly se různé očistné techniky, 2) vlastní obětování, kdy byla rituálně prolita krev a 3) nasycení bohů a společenství skrze tuto oběť.³⁸

Způsob smrti se u Aztéků lišil dle aspektů jednotlivých bohů, kterým byla oběť předkládána. Oběti pro boha ohně Huehueteotla byly například nejprve uvřženy do ohně a následně vytaženy háky, aby bylo možné použít jejich krev na skropení sochy tohoto božstva.³⁹ Xipe Totec, bůh každoroční obnovy, zase vyžadoval, aby byla oběť stažena z kůže, do které se následně oblékl kněz, což mělo zřejmě symbolizovat přírodu, která se každoročně znovu „obléká“ do vegetace jakožto svého nového oděvu.⁴⁰ Mezi bohy, kterým se obětovalo nejvíce, patřil zajisté Tlaloc, bůh deště. Vzhledem k tomu, že deště se v domovině Aztéků příliš nedostávalo, je zvýšená snaha si jej naklonit jen pochopitelná. Aspekt vody vedl Aztéky k tomu, aby tomuto bohu obětovali děti prostřednictvím jejich utopení.⁴¹ Kromě obětí je s tímto bohem spojeno i rituální týrání dětí, jejichž slzy měly mít v tomto případě vliv na přivolání deště.⁴² Oběti se někdy,

³³ DODDS PENNOCK, Caroline, *Bonds of Blood: Gender, Lifecycle and Sacrifice in Aztec Culture*, Palgrave Macmillan, London, 2008, str. 18.

³⁴ Ibid. str. 19.

³⁵ Ibid. str. 18.

³⁶ The sacrificial death of slave was not the detached slaughter of strangers but the killing of familiar members of the community. Ibid. str. 19.

³⁷ CARRASCO, David, *Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra*, Prostor, Praha, 1993, str. 56.

³⁸ Ibid. str. 71-72.

³⁹ KŘÍŽOVÁ, Markéta, *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2005, str. 68.

⁴⁰ Ibid. str. 59.

⁴¹ Ibid. str. 68.

⁴² Ibid. str. 59.

především v případě, kdy šlo o ixiptla, tj. lidské vtělení boha určené k oběti (singulár: ixiptlatl),⁴³ rozlišovali i podle pohlaví a funkce božstva.⁴⁴

Obecně lze ale říci, že typologicky existovaly čtyři způsoby obětování. Nejčastějším způsobem bylo vyrvání srdce.⁴⁵ To se pak bohu nabízelo vložním do obětní misky či přímo do úst idolu nebo případně postříkáním idolu krví, která vystříkla při posledních stazích srdce, což byl také důvod, proč musel být tento způsob obětování proveden velmi rychle.⁴⁶ Dalšími způsoby oběti pak byly stětí související zřejmě z posvátnou míčovou hrou, zastřelení šípem, které v sobě spojovalo solární a loveckou symboliku a také nevyrovnaný souboj, při kterém měla v podstatě neozbrojená oběť šanci (samozřejmě ale čistě teoretickou) vybojovat si svůj život proti ozbrojeným válečníkům.⁴⁷

Jednou z nejdůležitějších obětí byla oběť na svátek Toxcatl⁴⁸ předkládaná Tezcatlipocovi, bohu s mnoha funkcemi; byl například bohem noční oblohy, hurikánu, severu, vládnutí a věštění. Byl také protivníkem známějšího boha/vládce jménem Quetzalcoatl, který ale nebyl u Aztéků v takové úctě jako právě Tezcatlipoca či Huitzilopochtli, především tedy kvůli tomu, že žádné oběti nevyžadoval. Jeho výraznější role, se kterou se později setkali Španělé, byla spíše využita aztéckými vládci jako záminka pro jejich dobovačnou politiku ve středním Mexiku.⁴⁹

Rok před tímto svátkem byl vybrán mladík s krásným a dokonalým tělem,⁵⁰ který dostal jméno Texipitl.⁵¹ Tohoto muže uctívali jako samotného Tezcatlipocu⁵² a proto s ním bylo vybraně zacházeno. Vyučovali ho v etice, poesii a dalších záležitostech určených elitám. Dostával také luxusní oblečení a mohl se volně pohybovat po městě, při čemž ho doprovázela stráž. Při této příležitosti také hrával na flétnu a lidé se mu

⁴³ KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina, KRÁTKÝ, Čestmír J., *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky: Mexiko a Střední Amerika*, Libri, Praha, 2001, str. 75.

⁴⁴ DODDS PENNOCK, Caroline, *Bonds of Blood: Gender, Lifecycle and Sacrifice in Aztec Culture*, Palgrave Macmillan, London, 2008, str. 23.

⁴⁵ KOSTÍCOVÁ, Zuzana Marie, KŘÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 49.

⁴⁶ Ibid. str. 50.

⁴⁷ Ibid. str. 51.

⁴⁸ Ibid. str. 65.

⁴⁹ KŘÍŽOVÁ, Markéta, *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2005., str. 63.

⁵⁰ KOSTÍCOVÁ, Zuzana Marie, KŘÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 65.

⁵¹ KŘÍŽOVÁ, Markéta, *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2005, str. 62.

⁵² KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina, KRÁTKÝ, Čestmír J., *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky: Mexiko a Střední Amerika*, Libri, Praha, 2001, str. 131.

klaněli, dokonce i panovník mu musel uhnout z cesty.⁵³ Texipitl také lidem rozdával jídlo a dary a také tančil na čtyřech posvátných místech.⁵⁴ Asi měsíc před svátkem dostal čtyři dívky, též pojmenované podle božstev – Xochiquetzal, Xilonem, Atlatonan a Huixtozihuatl. Byl také zván na bohaté slavnosti, kterých se účastnil i panovníkův dvůr.

V den svátku Toxcatl vystoupil na Tezcatlipocův chrám, přičemž na každém stupni zlomil jednu flétnu. Na vrcholu mu pak bylo vyrváno srdce, jímž byl nakrmen idol božstva. Tělo pak nebylo z pyramidy shozeno, ale uctivě sneseno dolů a mrtvole byla useknuta hlava.⁵⁵

Důležitou událostí byl také obřad nového ohně. Ten se konal jen jednou za 52 let a byl spojen se souhvězdím Plejád. V aztéckých představách panoval strach, že se obloha zastaví a nebude již možné obnovit oheň. Když tedy po dlouhých přípravách, které zahrnovaly i askezi obyvatelstva, došlo k ujištění se, že se nebe nepřestalo pohybovat, byla obětí vyříznuta srdce a v jejich hrudích byl zažehnut symbolický nový oheň, který byl následně roznesen do všech měst, čímž byla říše symbolicky spojena a čas byl obnoven na dalších 52 let.⁵⁶

Součástí obětního rituálu bylo někdy zadělávání těsta krví, ze kterého se následně vytvořily figurky válečníků určené k jídlu, takže kněží se tak stávali jakýmsi „spolustolovníky“ bohů. Tento úkon byl později Španěly považován za parodii eucharistie. Další možností bylo tlatlacualli, kdy se části obětovaného těla uvařily spolu s kukuřicí a kořením, načež se tento „pokrm“ stal jídlem pro elity.⁵⁷ Rituální kanibalismus nebyl tedy u Aztéků ničím neobvyklým.

2.3 Kulturní interpretace

Podle Davída Carrasca se v případě interpretace lidských obětí u Aztéků stalo, že *„debata rozdělila vědce na dva tábory: první zastávali tzv. ekologické vysvětlení – ‚jedli lidi, aby z nich měli užitek a bílkoviny‘; druzí hájili tzv. kulturní vysvětlení – ‚rituálně si*

⁵³ KOSTÍČOVÁ, Zuzana Marie, KŘÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 65-66.

⁵⁴ CARRASCO, Davíd, *Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra*, Prostor, Praha, 1993, str. 119-122..

⁵⁵ KOSTÍČOVÁ, Zuzana Marie, KŘÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 65-66.

⁵⁶ CARRASCO, Davíd, *Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra*, Prostor, Praha, 1993, str. 116-119.

⁵⁷ KŘÍŽOVÁ, Markéta, *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2005, str. 69.

vyměňovali dary v podobě stehen, srdcí, lebek a krve“.⁵⁸ Ekologického vysvětlení se drží například Harmer a Harris, podle kterých byli kněží něco jako řezníci a lidská oběť podle nich měla sloužit jako snaha nahradit proteiny ze zvířat, kterých se v Údolí Mexika tolik nedostávalo.⁵⁹ Podle Harmera se dokonce jednalo o primární důvod lidské oběti. Faktem každopádně zůstává, že v přelidněném Údolí Mexika mnoho zvířat k jídlu nezbývalo.⁶⁰

Soustelle se zase snaží najít určité omluvy pro lidskou oběť. Podle něj ji klasické období neznalo a měla přijít až v období poklasického spolu s astrálními sektami ze severu.⁶¹ Mělo tedy jít o výsledek společenského a kulturního vývoje.⁶² Zároveň nepovažuje násilí Aztéků v kontextu celosvětové historie za nic tak výjimečného. „Zdá se, jako by krajní ukrutnost provázela rozmach vysoce rozvinutých civilizací.“⁶³ Obětní rituál se také pokouší omluvit tím, že šlo vždy o, podle jeho názoru, dobrovolnou smrt, ačkoli dále zmiňuje, že Aztékové občas používali omamné prostředky, aby se oběti nevzpouzely.⁶⁴

Podle Dodds Pennockové se jedná o otázku cti. Zajetí totiž neznamená pro zajatce žádné ponížení. Právě naopak – „Pro tyto muže [zajatce] je mužství explicitně identifikováno s obětní smrtí.“⁶⁵ Požívali stejné cti jako ostatní bojovníci. Jediný rozdíl byl v tom, že zajatci byli zabiti.⁶⁶ Je třeba také zmínit, že mezi bojovníkem a jeho zajatcem vznikl v době před obětováním intimní vztah doslova srovnatelný se vztahem otec a syn. To se projevilo i v tom, že když byla po zabití zajatce jeho část poslána vládci a zbytek mohli sníst rodina a přátelé bojovníka, sám válečník se této „hostiny“ neúčastnil. Prestiž válečníka každopádně přímo závisela na jeho zajatci. Čím statečněji se zajatec choval, tím větší byla samozřejmě čest jeho, ale i bojovníka a jeho domovské

⁵⁸ CARRASCO, David, *Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra*, Prostor, Praha, 1993, str. 24.

⁵⁹ DODDS PENNOCK, Caroline, *Bonds of Blood: Gender, Lifecycle and Sacrifice in Aztec Culture*, Palgrave Macmillan, London, 2008, str. 35.

⁶⁰ KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie, KRÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 132.

⁶¹ SOUSTELLE, Jacques, *Čtvero slunci: Mexické vzpomínky a úvahy jednoho etnologa*, Argo, Praha, 2000, str. 145. Tento názor je dne rozšířenější, viz např. KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie, KRÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 40.

⁶² Ibid., str. 147.

⁶³ SOUSTELLE, Jacques, *Čtvero slunci: Mexické vzpomínky a úvahy jednoho etnologa*, Argo, Praha, 2000, str. 145.

⁶⁴ Ibid., str. 146.

⁶⁵ For these men, masculinity is explicitly identified with sacrificial death. DODDS PENNOCK, Caroline, *Bonds of Blood: Gender, Lifecycle and Sacrifice in Aztec Culture*, Palgrave Macmillan, London, 2008, str. 14.

⁶⁶ Ibid., str. 15.

čtvrti.⁶⁷ „Skrze svou statečnou smrt přinesl zajatec úctu tomu, kdo jej zajal a, po jeho smrti, byla jeho odvaha otevřeně osvojena jeho vězňem tak, jako byla dokončena identifikace mezi válečníkem a jeho zajatcem.“⁶⁸

Je ale otázkou, do jaké míry byla smrt skrze oběť dobrovolná, některé budoucí oběti omdleli, když spatřili oltář, jiní chtěli uprchnout nebo dokonce ani netušili, že budou obětováni.⁶⁹ Na druhou stranu se někteří zajatci, kteří náhodou nebyli určeni jako oběť, této smrti prý někdy i sami dožadovali. Jak bylo výše zmíněno, Aztékové občas používali i narkotika, aby se oběti nevzpíraly a aktivně se účastnily rituálu (především šlo o zpěv a tanec).⁷⁰

2.4 Náboženská interpretace

Abychom pochopili náboženský rozměr lidské oběti u Aztéků, je třeba nejprve zmínit dva důležité mýty, které se k ní vážou. Jedná se o příběhy o stvoření pátého slunce a o Quetzalcoatlovi a Tezcatlipocovi.

Podle Aztéků existovaly již čtyři věky slunce, přičemž pokaždé došlo k obnově (a zároveň i určité obměně) stvoření. Páté slunce, tedy věk, ve kterém se nyní nacházíme i my, mělo být stvořeno bohy v Teotihuacánu (místo, kde pobývají bohové).⁷¹ Na tomto pro Aztéky posvátném místě se tedy sešli bohové a vybírali mezi sebou toho, kdo má skočit do posvátného ohně a stát se tak novým sluncem. Osobně se přihlásí jeden mladý bůh, Tecciztecatl, který se dvakrát rozeběhne, aby do ohně skočil, ale ani jednou v sobě nenajde odvahu. Bohové naštěstí určili i náhradníka, kterým je starý bůh Nanahuatrin, který do ohně bez okolků skočí a následně vyjde ven z plamenů jako sluneční válečník. Nastává ale další problém, slunce je nízko a nehýbe se, takže hrozí, že by mohlo zapálit celou zemi. Bohové to vyřeší tak, že se jeden po druhém, chtě nechtě, vydají za božským knězem Quetzalcoatlem, který jim vyřízne srdce a nabídne je slunci. To je naštěstí přijme a začíná tak jeho pohyb.⁷²

⁶⁷ Ibid. str. 17.

⁶⁸ Through his valiant death, the captive had brought esteem to his captor and, after his death, his courage was explicitly adopted by his captor as the identification between warrior and captive was made complete. Ibid. str. 20.

⁶⁹ CARRASCO, David, *Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra*, Prostor, Praha, 1993, str. 122.

⁷⁰ KŘÍŽOVÁ, Markéta, *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2005, str. 69.

⁷¹ CARRASCO, David, *Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra*, Prostor, Praha, 1993, str. 62.

⁷² KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie, KŘÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 57.

Ve druhém příběhu se setkáváme s Ce Acatl Topiltzin Quetzalcoatlem, vládcem Tollanu, který byl pro Aztéky něco jako Jeruzalém pro křesťany.⁷³ Není ovšem jasné, zda jde o stejnou postavu jako v předcházejícím příběhu. Tento moudrý vladař a zároveň hlavní kněz naučil Toltéky řemeslům, umění apod., takže byl celkem oblíbený. Následně ale zakázal lidské oběti a nahradil je obětmi nekrvavými, tedy především ovocem a květinami. Do Tollanu se tedy v přestrojení vydal bůh Tezcatlipoca, který v Quetzalcoatlovi vyvolal silné deprese. Quetzalcoatl jako kněz selhal a snažil se nalézt úlevu v alkoholu, takže se nakonec opil tak, že spáchal incest se svou sestrou. Z pohledu Aztéků byly oba prohřešky (jak opilství, tak incest) trestuhodné par excellence. Když si tedy Quetzalcoatl uvědomil, co spáchal, vzdal se své kněžské i vladařské úlohy a odešel na východ na mořské pobřeží, kde podle jedné verze příběhu vstoupil na vor z hadů a odplul dále na východ, kdežto podle jiné verze se upálil a stala se z něj Venuše. Následně usedl na trůn jako nový král a kněz Tezcatlipoca, který lidské oběti opět zavedl.⁷⁴

Podle těchto příběhů je tedy důležité, ba přímo nezbytné, vykonávat pravidelné lidské oběti. Bez těchto obětí by nevyšlo slunce, proto je zapotřebí ho neustále „krmit“ krví, která v sobě obsahuje zdroj života a srdcem, které je zdrojem pohybu.⁷⁵ „*A tak jako byl obětí vesmír stvořen (východ slunce) a byl nalezen jeho střed (sluneční dráha), tak je každodenní, měsíční a roční oběti obnovován.*“⁷⁶ Aztékové se dokonce považovali za „lid slunce“.⁷⁷ Je třeba si uvědomit i fakt, že myšlení Aztéků bylo silně dualistické⁷⁸ a chápali tak „(...) rozložení vesmíru jako jev dynamický, nestabilní a ničivý, v němž se výrazně střídají období řádu a zmatku, vesmírného života a vesmírné smrti.“⁷⁹ Zároveň je zdůrazněno, že vládce, který oběti neprovádí, selhal. Dá se tedy říci, že na Quetzalcoatla padl spravedlivý trest, přičemž je ale naznačeno i možné ospravedlnění, protože pro Aztéky byla Venuše symbolem mocného válečníka.⁸⁰

⁷³ Ibid. str. 58.

⁷⁴ Ibid. str. 59-60.

⁷⁵ Ibid. str. 58.

⁷⁶ CARRASCO, David, *Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra*, Prostor, Praha, 1993, str. 39.

⁷⁷ SOUSTELLE, Jacques, *Čtvero sluncí: Mexické vzpomínky a úvahy jednoho etnologa*, Argo, Praha, 2000, str. 143.

⁷⁸ CARRASCO, David, *Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra*, Prostor, Praha, 1993, str. 30.

⁷⁹ Ibid. str. 70.

⁸⁰ KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie, KŘÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 60.

Cílem obětí tedy bylo „(...) získat božské síly uložené v těle obětovaných jedinců.“⁸¹ Božské síly se ovšem mohly nacházet i jinde, Aztékové je nacházeli (ne nepodobně jako například šintó či jiná náboženství) prakticky ve všem. Především se jednalo o významné body – tedy hory, stromy, chrámy, jeskyně apod., které byly zároveň i přímými cestami do podsvětí.⁸² Těmito místy, ale například i sluneční září, do našeho světa zároveň prosakují nadpřirozené síly.⁸³ Božskou sílu nazývali Aztékové tonalli a podle jejich názorů byla jejím sídlem hlava, kde je tato síla dobře chráněna vlasy. Z tohoto důvodu bylo proto také záhodno brát v bitvě skalpy jako trofeje, neboť tonalli tak může přes vlasy nepřítele přejít do válečníka a jeho tonalli tak znásobit, uťaté hlavy měly zároveň zvyšovat tonalli celého města. V lidském srdci se pak má nacházet síla zvaná teyolia, která je zvyšována skrze rituály, díky kterým může protékat do společnosti.⁸⁴ Díky vyříznutí srdce a odříznutí hlavy se tak mohou uvolňovat obě tyto síly a pomáhat tak ostatním.⁸⁵ Tyto božské síly bylo ale zároveň nutné vracet i bohům samým. Ti je měli údajně potřebovat kvůli svému obnovování a regeneraci.⁸⁶ Protože požívání kukuřice bylo Aztéky vnímáno jako požívání boha kukuřice Centeotla, muselo být tělo vráceno bohům jako „drahocenný nápoj“. Stejným způsobem je třeba vyživovat slunce a snažit se tak oddálit zánik světa.⁸⁷ Krev je tak zároveň splátkou dluhu bohům, neboť se jedná o to nejcennější, co člověk vlastní. Zabití člověka se tak v tomto kontextu stává vrcholným oceněním člověka.⁸⁸

⁸¹ CARRASCO, David, *Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra*, Prostor, Praha, 1993, str. 71.

⁸² Ibid. str. 73.

⁸³ Ibid. str. 97.

⁸⁴ Ibid. str. 98.

⁸⁵ Ibid., str. 122.

⁸⁶ Ibid. str. 72.

⁸⁷ KŘÍŽOVÁ, Markéta, *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2005, str. 65.

⁸⁸ Ibid. str. 67.

3. Inkové a oběti And

Inkové vytvořili pravděpodobně největší a nejorganizovanější indiánský stát. Označení „inka“ pochází z názvu pro panovníka a jeho rodu. Obyvateli jejich říše, kterou nazývali Tahuantinsuyu (čtyři díly světa) byli lidé, kteří se označovali jako Kečuové. Otázkou ale je, zda i samotní inkové pocházeli z této komunity.⁸⁹ V této práci budu nadále používat označení „Inkové“ pro národ a „inkové“ pro panovníky. Lidé, které dnes označujeme jako Inky, žili v oblasti dnešního Peru přibližně od začátku druhého tisíciletí.⁹⁰

Problém se studiem incké kultury a náboženství spočívá především v tom, že vědění se u Inků předávalo ponejvíce ústně. Záznamy v uzlovém písmu kipu totiž většinou nesloužily k záznamu vyprávění.⁹¹ Na druhou stranu se nám ale zachovalo velké množství ikonografických památek. Vlastní lidská oběť ve své naturalistické formě se zde ale většinou neobjevuje.⁹² A místa, kde se výjev obětování objevuje, bývají občas poněkud záhadná. Na jedné nádobě je například vyobrazen muž, který seká hlavu sám sobě.⁹³ Ani Španělé se s lidskou obětí u Inků prakticky nesetkali,⁹⁴ takže v podstatě první setkání západní civilizace s inckou lidskou obětí proběhlo až po objevech provedených ve dvacátém století.⁹⁵

Více se se zobrazováním lidské oběti setkáváme v předincké kultuře Moche. Především se jedná o vyobrazení na keramice,⁹⁶ ale například v lokalitě Cerro Sechín byla objevena i megalitická zeď, na které asi 70% rytin zobrazuje zmrzačená těla obětí a usekané hlavy.⁹⁷ Zajímavé je, že některá vyobrazení obětního obřadu jsou paralelní k vyobrazení lovu jelena a tedy ke zvířecí oběti. Zajatci jsou z tohoto důvodu někdy vyobrazováni právě v podobě jelena.⁹⁸ Vyobrazení rozsekaných těl a usekaných hlav máme dokonce již ze 2. tisíciletí př. n. l.⁹⁹

⁸⁹ KRÍŽOVÁ, Markéta, *Inkové: Nejmocnější indiánský stát*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2006, str. 7.

⁹⁰ BENSON, Elizabeth P., COOK, Anita G. (eds.), *Ritual Sacrifice in Ancient Peru: New Discoveries and Interpretations*, University of Texas Press, Austin, 2001, figure 0.1 Chronological chart.

⁹¹ KRÍŽOVÁ, Markéta, *Inkové: Nejmocnější indiánský stát*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2006, str. 59.

⁹² KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie, KRÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 182.

⁹³ Ibid. str. 189.

⁹⁴ Ibid. str. 185.

⁹⁵ Ibid. str. 186.

⁹⁶ Ibid. str. 202.

⁹⁷ Ibid. str. 196.

⁹⁸ Ibid. str. 203.

⁹⁹ Ibid. str. 187.

3.1 Kult

Veškeré rituály měl v incké společnosti teoreticky vykonávat inka, ale v praxi byla tato funkce svěřena kněžím.¹⁰⁰ Kněží tak prováděli oběti, věštili a komunikovali s bohy a s předky. Ve většině případů šlo o dědičnou funkci, ale pokud někdo prokázal mimořádné schopnosti, mohl se knězem stát také. Jako mimořádná schopnost se zde ale bralo v potaz například to, že člověk přežil zásah bleskem.¹⁰¹ Kněží se vzdělávali především ve slunečních chrámech, které stály v podstatě každém městě.¹⁰²

U Inků fungoval silný kult předků a přírodních fenoménů. Podle Inků sídlí v každé takové věci huaca,¹⁰³ tedy jakýsi duchovní rozměr obsažený v každém posvátném místě, věci či právě v ostatcích předků. Nejdůležitější huacy pak přijímaly i oběti.¹⁰⁴ Z hlediska Inků tak existoval život i v neživých objektech.¹⁰⁵ Tento fenomén je velice podobný vnímání pojmu kami v japonském šintó. V kečuánštině dokonce ani neexistuje žádný výraz, který by odpovídal pojmu „bůh“.¹⁰⁶

Inkové také věřili, že pohromy, jako jsou epidemie, sucha apod., jsou způsobeny právě nedostatečnou úctou k huacám. V takovém případě bylo tedy nutné provést náležité očistné obřady a zároveň bylo ale potřeba objevit, kdo z příslušné komunity přestoupil zákon a způsobil tím konkrétní pohromu. Dotyčným (za základní jednotku považovali Inkové celou rodinu) pak bylo uděleno přísné pokání.¹⁰⁷ Z důvodu uctívání huac byla také oblíbená mumifikace předků. Panovník byl například dokonce po své mumifikaci uctíván jako božstvo a měl vlastní služebnictvo a kněze.¹⁰⁸ Válka byla dokonce u Inků chápána jako soupeření dvou huac. V tomto případě šlo většinou o mumii, kterou s sebou nesli válečníci do boje. Cílem boje pak bylo především zajmout (či případně i zničit) nepřátelskou huacu, protože tímto aktem došlo i k ovládnutí dané komunity.¹⁰⁹

¹⁰⁰ Podobně jako tomu bylo například i ve starověkém Egyptě.

¹⁰¹ KŘÍŽOVÁ, Markéta, *Inkové: Nejmocnější indiánský stát*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2006, str. 38.

¹⁰² *Ibid.* str. 59.

¹⁰³ *Ibid.* str. 63. V odborné literatuře se pojem huaca většinou skloňuje podle španělského vzoru – tedy huaca (sg.) a huacas (pl.), pro převod do češtiny jsem se ale nemohl ubránit potřebě toto slovo skloňovat. Huaca tedy skloňuji podle vzoru žena.

¹⁰⁴ KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie, KŘÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 191.

¹⁰⁵ BENSON, Elizabeth P., COOK, Anita G. (eds.), *ritual Sacrifice in Ancienit Peru: New Discoveries and Interpretations*, University of Texas Press, Austin, 2001, str. 1.

¹⁰⁶ *Ibid.* str. 11.

¹⁰⁷ KŘÍŽOVÁ, Markéta, *Inkové: Nejmocnější indiánský stát*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2006, str. 66.

¹⁰⁸ *Ibid.* str. 36.

¹⁰⁹ KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie, KŘÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 201.

U Inků bylo také celkem obvyklým jevem rituální usekávání hlav, končetin či jen konkrétních kostí z mrtvol. Později se ale tento zvyk redukoval na nádoby v příslušném tvaru. Někdy se tímto způsobem doslova „rozebírali“ i dávno mrtví předci. Tímto způsobem pak mohli tito předci dělat společnost svým potomkům i po své smrti.¹¹⁰

3.2 Oběti

Inkové vykonávali oběti především při význačných událostech, jako byla například oslava nástupu panovníka na trůn nebo naopak jeho onemocnění, či při nepříjemných událostech, jako například během období sucha a neúrody.¹¹¹ Možná byla i oběť jako součást trestu. Takovou obětí se mohl stát například šaman, kterému se nezdařila léčba.¹¹² Časté byly také lidské oběti u předinckých Močiků.¹¹³

Obětovány byly hlavně děti a zajatci.¹¹⁴ Protože bylo někdy zapotřebí i velké množství zabitých zajatců najednou, pořádali Inkové i válečné střety, které měly více rituální záměr než přímo dobovačný.¹¹⁵ „*Válka byla rituál, dokonce i když byla bojována kvůli získání země k obdělávání nebo kvůli zajištění vodních zdrojů či obchodních cest.*“¹¹⁶ Některé války tak musely být zřejmě i přesně naplánovány, aby vyšly na určité období roku – na sklizeň, dešťové období apod.¹¹⁷ Z archeologických nálezů také víme, že Inkové své zajatce občas i „skladovali“, aby je měli připravené i pro nečekané události. U některých zajatců totiž prokazatelně existoval určitý časový úsek mezi jejich zajetím a obětí, což lze dokumentovat tím, že na některých kosterních pozůstatcích jsou patrné stopy zhojeného zranění z bitvy.¹¹⁸ Inkové prováděli i čistě rituální boje (tinku), které byly jakousi hrou či cvičením. Většinou se obešel bez ztrát na životech, ale smrtelné zranění bylo na druhou stranu považováno za dobré znamení. Tento druh boje se provádí dodnes.¹¹⁹

¹¹⁰ Ibid. str. 188-190.

¹¹¹ KRÍŽOVÁ, Markéta, *Inkové: Nejmocnější indiánský stát*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2006, str. 69.

¹¹² KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie, KRÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 190.

¹¹³ ZELENÝ-ATAPAMA, Mnislav, *Malá encyklopedie bohů a mýtů Jižní Ameriky*, Libri, Praha, 2009, str. 126.

¹¹⁴ KRÍŽOVÁ, Markéta, *Inkové: Nejmocnější indiánský stát*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2006, str. 69.

¹¹⁵ KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie, KRÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 187.

¹¹⁶ War was a rite, even when it was fought to gain land to plant or to ensure water resources or trade routes. BENSON, Elizabeth P., COOK, Anita G. (eds.), *ritual Sacrifice in Ancienit Peru: New Discoveries and Interpretations*, University of Texas Press, Austin, 2001, str. 3.

¹¹⁷ Ibid. str. 3.

¹¹⁸ KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie, KRÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 188.

¹¹⁹ Ibid. str. 208.

Časté byly základové oběti, na které se používaly nejčastěji právě děti. Oběti dětí a mladistvých měly dokonce svůj specifický název – capaocha. Tento typ oběti je doložen dokonce již ve 3. tisíciletí př. n. l.¹²⁰ Tyto děti byly velebně v Cuzcu zasvěceny a připraveny na oběť. Po návratu byly většinou uškrceny. Dalšími způsoby smrti pak mohlo být pohřbení za živa či omotání látkami, ve kterých se děti udusily.¹²¹

Občas se zřejmě prováděla i oběť, která měla mít čistě odstrašující charakter a která měla zároveň sloužit jako pocta slunci. Zřejmě k ní ale bylo velmi málo příležitostí.¹²²

Inkové prováděli spíše nekrvavé oběti. Jako způsob smrti bylo tedy nejvíce voleno zardoušení, zahrabání do země či ponechání na vrcholku hory,¹²³ kdy oběť zmrzla nebo ji zasáhl blesk. Při těchto rituálech Inkové často používali narkotika. Krvavé oběti se každopádně také objevovaly. Šlo především o podříznutí, které se týkalo především doprovodných obětí, a o vyrvání srdce.¹²⁴ Při těchto příležitostech Inkové podávali obětem prostředek proti srážení krve zvaný ulluchu.¹²⁵

Patrně nejvíce obětí bylo zasvěceno Intimu, bohu slunce. Šlo především o případy zatmění.¹²⁶ Je zajímavé, že Inti byl původně pravděpodobně huacou vládnoucího rodu a k jeho zbožštění došlo až později.¹²⁷ Krvavou oběť mělo zase vyžadovat stvořitelské božstvo Močiků, Ai Apaec, kterému měli být lidé shazováni ze skal.¹²⁸

Zajímavé jsou z hlediska obětních rituálů u Inků nálezy na pyramidě Měsíce (Huaca de la Luna). Na jednom z nádvoří zde bylo nalezeno patnáct vrstev pozůstatků ze sedmdesáti osob, mezi kterými byly také tři děti mladší tří let, přičemž dvě z nich byly nalezeny bez hlavy. Pravděpodobně šlo o dedikační oběti. Z vrstev půdy lze také doložit, že oběti zde byly často prováděny při a po silném dešti. Z toho lze usuzovat, že toto místo bylo možná vybudováno pouze k těmto konkrétním obětem. Tyto důkazy o obětech během nepředvídatelných událostí naznačují, že obyvatelé And museli být při získávání obětí velmi flexibilní. V pyramidě byl také nalezen hrob muže, který měl u

¹²⁰ Ibid. str. 190.

¹²¹ ZELENÝ-ATAPAMA, Mnislav, *Malá encyklopedie bohů a mýtů Jižní Ameriky*, Libri, Praha, 2009, str. 28-29.

¹²² KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie, KŘÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 211.

¹²³ KŘÍŽOVÁ, Markéta, *Inkové: Nejmocnější indiánský stát*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2006, str. 69.

¹²⁴ KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie, KŘÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 191.

¹²⁵ Ibid. str. 203.

¹²⁶ Ibid. str. 193.

¹²⁷ KŘÍŽOVÁ, Markéta, *Inkové: Nejmocnější indiánský stát*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2006, str. 67.

¹²⁸ ZELENÝ-ATAPAMA, Mnislav, *Malá encyklopedie bohů a mýtů Jižní Ameriky*, Libri, Praha, 2009, str. 125.

sebe kyj se zbytky zaschlé krve. Je tedy možné se domnívat, že se jednalo o popravčího kněze.¹²⁹

V oblasti Peru byl rozšířen i kult hlav. Hlavy či jen lebky měly být předávány bohům jako pokrm.¹³⁰ Dekapitace byla zřejmě běžnou formou oběti. Hlava byla pro obyvatele And nejdůležitější součástí člověka. Máme i doklady o malých hrobkách, které byly určeny pouze pro hlavy. Některé hlavové trofeje byly zase zdobeny zlatou korunou.¹³¹

3.3 Interpretace

Hlavní motivací pro jakoukoli oběť ale bylo především krmení huac. A „*ačkoli jim byla předkládána i jiná jídla, krev byla nejcennější potravou.*“¹³² Španělský kronikář Bernabé Cobo popisuje, že „*nejhlavnější a nejdůležitější obětí byla... lidská krev, ale ta... byla nabízena pouze hlavním bohům a guacas kvůli důležitým záměrům a o speciálních příležitostech.*“¹³³ Skrze oběť bylo možné s huacami (především předků) komunikovat. Předkové, kteří již patřili do nadpřirozeného světa, tak mohli uzavírat dohody s bohy a pomáhat tak chránit své potomky.¹³⁴ Nelze pominout ani jistý „státotvorný“ prvek oběti. „*Capaocha měly v provinciích upevňovat vztahy mezi centrem a okrajovými oblastmi incké říše, a tím i nadvládu Inků.*“¹³⁵

Je třeba také zdůraznit, že území And není zrovna jednoduché místo k životu. Pouze 2% Peru jsou vhodná ke kultivaci plodin a většinu hor pokrývá poušť. Déšť může být dobrý, ale občas je i nebezpečný, především ten, který způsobuje El Niño. Andy jsou také oblastí velkých zemětřesení.¹³⁶

¹²⁹ KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie, KŘÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 206-208.

¹³⁰ ZELENÝ-ATAPAMA, Mnislav, *Malá encyklopedie bohů a mýtů Jižní Ameriky*, Libri, Praha, 2009, str. 80.

¹³¹ BENSON, Elizabeth P., COOK, Anita G. (eds.), *Ritual Sacrifice in Ancienit Peru: New Discoveries and Interpretations*, University of Texas Press, Austin, 2001, str. 5.

¹³² (...) although huacas were given other foods, blood was the most valuable nourishment. Ibid. str. 2.

¹³³ (...) the most authoritative and important sacrifice was... human blood, but it... was only offered to the major gods and guacas for important purposes and on special occasions. Ibid. str. 2.

¹³⁴ Ibid. str. 11.

¹³⁵ ZELENÝ-ATAPAMA, Mnislav, *Malá encyklopedie bohů a mýtů Jižní Ameriky*, Libri, Praha, 2009, str. 29.

¹³⁶ BENSON, Elizabeth P., COOK, Anita G. (eds.), *Ritual Sacrifice in Ancienit Peru: New Discoveries and Interpretations*, University of Texas Press, Austin, 2001, str. 12.

Hlavní funkcí lidské oběti byla u Inků především investice do vlastního prospěchu, kdy tato snaha naklonit si předky a živly pramenila především v touze odklonit nečekané pohromy.¹³⁷

Kromě odvracení katastrof lze andské lidské oběti považovat i za projev vegetačního kultu. Tento názor máme podložený i z vyjádření míšeneckého kronikáře Garcilase de la Vegy. „*Příprava země k setí je popsána jako ‚bitva‘, v níž je země poražena, otevřena a její vnitřnosti vyrvány orbou.*“ Legendární incký panovník Manco Capac zase měl se svými sourozenci pobít všechny své nepřátele na jednom poli, na kterém pak vyrostla bohatá úroda. Zde se dostáváme i k faktu, že krev byla podle mínění Inků jakousi výživou pro zemi. Podobný motiv nalezneme i ve stvořitelském mýtu, ve kterém bůh Pachacamac zabil syna slunce a zasel části jeho těla. Ze zubů následně vyrostla kukuřice, z kostí se stala juka a z masa ovoce a zelenina.¹³⁸ Krev má zajistit blahobyt a úrodu také v případě výše zmíněného rituálního boje tinku.¹³⁹

Pokud si budeme klást otázku o dobrovolnosti těchto obětí, je třeba také poznamenat, že Inkové byli také přesvědčeni, že elitní mrtví odcházejí do lepšího posmrtného života než obyčejní lidé.¹⁴⁰ Takovými elitami se v očích Inků stávaly právě i oběti, které tak získaly i možnost setkat se a pobývat se spolu s předky.¹⁴¹

¹³⁷ KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie, KŘÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x.y.z., Praha, 2011, str. 194.

¹³⁸ Ibid. str. 211.

¹³⁹ Ibid. str. 208.

¹⁴⁰ KŘÍŽOVÁ, Markéta, *Inkové: Nejmnější indiánský stát*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2006, str. 69.

¹⁴¹ BENSON, Elizabeth P., COOK, Anita G. (eds.), *Ritual Sacrifice in Ancienit Peru: New Discoveries and Interpretations*, University of Texas Press, Austin, 2001, str. 19.

4. Keltové

Problém s otázkou lidské oběti u Keltů spočívá v tom, že o ní nemáme dostatek informací. Jednak proto, že keltská náboženská tradice byla převážně ústní¹⁴² a doklady, které máme, pocházejí především od římských autorů, kteří ale samozřejmě mohli mít za cíl Kelty, jakožto své nepřátele, úmyslně poškodit a to i proto, že sami Římané zakázali lidskou oběť teprve v roce 97 př. n. l. a mohli tak využít nadnesené údaje o keltské oběti k propagaci vlastního pocitu civilizovanosti a nadřazenosti.¹⁴³ Římané lidskou oběť vykonali například po porážce u Kann v roce 216 př. n. l. poté, co se poradili s proroctvími Sibylinými.¹⁴⁴ „Z literárních zdrojů je jasné, že Římané pozdní Republiky a raného Císařství považovali dřívější lidskou oběť za stejně použitelnou jako extrémní stupeň manipulace s nadpřirozenými silami.“¹⁴⁵

A pak také proto, že především v období romantismu byla celá keltská tematika značně zidealizována, vzpomeňme například vytváření keltských bratrstev a vůbec celý obnovený zájem o tzv. pohanství. Zřejmě i z těchto důvodů není tato tematika příliš rozpracována ani v odborné literatuře, narozdíl například od Aztéků, o jejichž obětních praktikách, jak jsme měli možnost vidět, máme informací více než dost.

Jméno „Keltové“ je pravděpodobně odvozeno od indoevropského kořene „kel“, které znamená udeřit. Jejich pojmenování lze tedy vykládat jako válečníci. Dle římských autorů, například Parsania, se tímto názvem (keltoi) nazývali sami, ale je možné, že jde jen o pojmenování vytvořené Řeky.¹⁴⁶ Latinsky byli nazýváni také galli.¹⁴⁷ Odtud pochází i pojmenování Galové. Je otázkou, zda je možné Kelty vůbec označit za národ. Podle některých autorů se jednalo pouze o jednotnou kulturu.¹⁴⁸ S jistotou lze každopádně říci, že Keltové nikdy nevytvořili jednotný stát, jedná se o tzv. keltský partikularismus.¹⁴⁹

¹⁴² Viz. např. CAESAR, Gaius Iulius, *Zápisky o válce galské*, Naše vojsko, Praha, 2009, str. 165.

¹⁴³ VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 183.

¹⁴⁴ PODBORSKÝ, Vladimír, *Náboženství pravěké Evropy*, Masarykova univerzita, Brno, 2006, str. 50.

¹⁴⁵ It is evident from the literary sources that the Romans of the late Republic and early Empire regarded past human sacrifice as only applicable as an extreme measure in the manipulation of the supernatural powers. ALDHOUSE GREEN, Miranda Jane, *Dying for the Gods: Human Sacrifice in Iron Age & Roman Empire*, Tempus, Stroud, 2006, str. 33.

¹⁴⁶ Ó HÓGÁIN, Dáithí, *The Celts: A History*, Boydell Press, Woodbridge, 2003, str. 2.

¹⁴⁷ CHADWICK, Nora, *The Celts*, Penguin Books, Londýn, 1971, str. 17.

¹⁴⁸ Ibid. str. 22.

¹⁴⁹ PODBORSKÝ, Vladimír, *Náboženství pravěké Evropy*, Masarykova univerzita, Brno, 2006, str. 341.

Keltské kmeny začaly pronikat do Evropy asi kolem roku 400 př. n. l. a usazovaly se po celé šířce kontinentu, od dnešního Řecka až po Španělsko.¹⁵⁰ Je zajímavé, že keltské náboženství bylo jen nepatrně ovlivněno římským,¹⁵¹ ačkoli to byli právě Římané, se kterými se Keltové později nejvíce setkávali a kteří se snažili vnútit porobeným národům prvky svého vlastního náboženství. Vlivy na keltské náboženství byly totiž ještě staršího data. „*Druidové postupně povznesli keltské náboženství na úroveň teologicko-filozofického učení, ovlivněného po kontaktech s řeckým prostředím také tamními myšlenkovými proudy, zejména orfismem a pythagoreismem.*“¹⁵²

4.1 Druidi a posvátná místa

Hlavní roli v keltském náboženství zastávali kněží zvaní druidové. Podle Julia Caesara měli druidi jak funkci kněžskou, tak i soudní.¹⁵³ Druidismus podle něj pochází z Británie a měli zakazovat písemné zápisy náboženských záležitostí, jednak proto, aby se jejich učení nedostalo mezi obyčejné lidi a pak také proto, aby si zlepšovali paměť. Údajně ale v jiných záležitostech (smlouvy apod.) měli používat řecké písmo.¹⁵⁴ To máme potvrzeno i z archeologických důkazů, kdy jsou nálezy keltského psaného projevu spíše vzácné.¹⁵⁵ Samotné slovo „druid“ může být složeno ze slov „dru“ – plně, do základů a „vid“ – poznat, učený. Pak by bylo možné ho vykládat jako „velmi učený“ či „poznávající do základů“,¹⁵⁶ případně „vlastník mocného vědění“,¹⁵⁷ Výuka druidů mohla trvat až dvacet let.¹⁵⁸ Druidy se stávali hlavně muži, ale zároveň existovaly i kněžky, hadačky, věštkyně a dokonce obětnice.¹⁵⁹ Ženy-druidky se nazývaly dryas a specializovaly se především na věštění.¹⁶⁰ Druidi měli patrně i jisté znalosti medicíny, což dokládají trepanované lebky, na kterých byl očividně proveden „lékařský“ zákrok.¹⁶¹ Podle Lucana se jednalo o kněží, kteří provozovali „barbaricos ritus“ (barbarský rituál) a „moremque sinistrum sacrorum“ (zlověstný způsob uctívání), čímž

¹⁵⁰ Ibid. str. 341.

¹⁵¹ Ibid. str. 344.

¹⁵² Ibid. str. 343.

¹⁵³ CAESAR, Gaius Iulius, *Zápisky o válce galské*, Naše vojsko, Praha, 2009, str. 164.

¹⁵⁴ Ibid. str. 165.

¹⁵⁵ PODBORSKÝ, Vladimír, *Náboženství pravěké Evropy*, Masarykova univerzita, Brno, 2006, str. 378.

¹⁵⁶ Ibid. str. 378.

¹⁵⁷ Ó HÓGÁIN, Dáithí, *The Celts: A History*, Boydell Press, Woodbridge, 2003, str. 26.

¹⁵⁸ PODBORSKÝ, Vladimír, *Náboženství pravěké Evropy*, Masarykova univerzita, Brno, 2006, str. 378.

¹⁵⁹ Ibid. str. 379.

¹⁶⁰ Ó HÓGÁIN, Dáithí, *The Celts: A History*, Boydell Press, Woodbridge, 2003, str. 27.

¹⁶¹ PODBORSKÝ, Vladimír, *Náboženství pravěké Evropy*, Masarykova univerzita, Brno, 2006, str. 379.

měl na mysli lidské oběti.¹⁶² Je ale možné, že tyto oběti prováděli spíše kněží nižšího stupně, kteří se nazývali euhagové.¹⁶³ Druidům se přisuzovala i určitá magická moc.¹⁶⁴

Co se týče míst sloužících k uctívání, původně Keltové uctívali své bohy pod širým nebem. Šlo především o zajímavé či výjimečné body v krajině, které se postupně staly posvátnými místy, šlo tedy o jeskyně, hory, vřesoviště, bažiny, prameny apod. Ze stromů měli zřejmě nejvíce v úctě dub, jilm a tis, přičemž opravdu „božské“ stromy naznačovala přítomnost jmelí.¹⁶⁵ V Čechách byl takovým místem například Český ráj.¹⁶⁶ Postupně ale Keltové došli k vytváření přírodních obětišť¹⁶⁷ a sakrálních okrsků, kterými byly především tzv. rondely či v Británii kromlechy.¹⁶⁸ Chrámy se začaly stavět až pod římským vlivem.¹⁶⁹ Asi největším keltským obětištěm byla lokalita u Rihemont-sur-Ancre ve Francii, kde bylo nalezeno asi deset tisíc lidských kostí, které se nacházely v příkopě u ohradní zdi. Vzhledem k tomu, že nebyly objeveny žádné lebky, je téměř jisté, že se jednalo o oběť. Kostry byly v plné zbroji, což i vzhledem k místu nálezu napovídá, že mohlo původně jít o jakési „mumie“ vystavené na hradbách, které po sesunutí části zdi spadly do příkopu.¹⁷⁰ Dalším zajímavým místem je Leondig v Rakousku, kde bylo nalezeno patnáct lidských obětí. Na tomto místě byly odhaleny stopy po jakési dřevěné konstrukci, která byla zřejmě zespoda zapálena a lidé nahoře tak byli obětováni upálením.¹⁷¹

4.2 Kult hlav

U Keltů byl velmi rozšířený kult hlav (byli tzv. lovci hlav¹⁷²). To dokazují různé rytiny ve svatyních a speciální niky sloužící k uchovávání lebek.¹⁷³ Takové svatyně se nachází například ve francouzském Roquepertus a Saint-Rémy-de-Provence.¹⁷⁴ V obětišti Entremont zase vznikl celý „sál hlav“,¹⁷⁵ kde motivy hlav zdobí boční strany

¹⁶² CHADWICK, Nora, *The Celts*, Penguin Books, Londýn, 1971, str. 146.

¹⁶³ PODBORSKÝ, Vladimír, *Náboženství pravěké Evropy*, Masarykova univerzita, Brno, 2006, str. 378.

¹⁶⁴ Ó HÓGÁIN, Dáithí, *The Celts: A History*, Boydell Press, Woodbridge, 2003, str. 28.

¹⁶⁵ PODBORSKÝ, Vladimír, *Náboženství pravěké Evropy*, Masarykova univerzita, Brno, 2006, str. 357.

¹⁶⁶ Ibid. str. 358.

¹⁶⁷ Ibid. str. 357.

¹⁶⁸ Ibid. str. 358.

¹⁶⁹ Ibid. str. 357.

¹⁷⁰ Ibid. str. 383.

¹⁷¹ Ibid. str. 383.

¹⁷² VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 160.

¹⁷³ CHADWICK, Nora, *The Celts*, Penguin Books, Londýn, 1971, str. 157.

¹⁷⁴ VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 162.

¹⁷⁵ PODBORSKÝ, Vladimír, *Náboženství pravěké Evropy*, Masarykova univerzita, Brno, 2006, str. 383.

sloupů.¹⁷⁶ V jedné svatyni u ústí Rhôny byly vedle sebe nalezeny opravdové i kamenné lebky. Strabón cituje Poseidoniovu zprávu, podle které měli Keltové ve zvyku řezat hlavy nepřátel (ale mohlo jít i o hlavy předků¹⁷⁷) a přibíjet si je na dveře domů. To potvrzují i některé nálezy, například objev lebek s otvorem po hřebíku v oppidu Puig Castellar. Kult hlav měl být rozšířen i v Británii a Irsku. Archeologické doklady o tom máme například z Stanwicku v Yorkshiru a z Bredon Hillu ve Worcestershiru, kde byly nalezeny hlavy přibité na bráně.¹⁷⁸ Keltové údajně hlavy i balzamovali a uchovávali ve svých domech a následně se jimi chlubili návštěvám.¹⁷⁹ Hlavy nejváženějších nepřátel pak skončily ve svatyních, kde se staly obětí bohům.¹⁸⁰ Zmínky o kultu hlav máme i v některých irských a velšských ságách. V některých z těchto příběhů jsou hlavy obdařeny i magickou mocí.¹⁸¹ Jedněmi z největších lovců hlav jsou irští hrdinové Cúchulainn a jeho nevlastní bratr Conall Cernach.¹⁸²

S kultem hlav se v roce 216 př. n. l. nechtěně seznámil i římský velitel Albinus, jehož armáda byla poražena keltským kmenem Bójů. Bójové mu uřízli hlavu a odnesli ji s sebou do chrámu, kde ji ozdobili zlatem a poté ji používali jako posvátnou nádobu.¹⁸³ Po bitvě u Clusia roku 295 př. n. l. měli zas Sennonové nabodávat hlavy legionářů na kopí a přitom jásat a zpívat.¹⁸⁴ Na nádoby byly přetvořeny i lebky dvou obětí v lokalitě Býcí Skála.¹⁸⁵ Z předních částí některých lebek se mohly stát i masky.¹⁸⁶

4.3 Oběti

U Keltů rozhodně nešlo v případě lidských obětí o každodenní záležitost.¹⁸⁷ Kosterní nálezy obětovaných dospělých i dětí ve svatyních a obětních šachtách ale nejsou ani ničím výjimečným.¹⁸⁸ Šlo především o sezónní a opakující se události, jako byl například návrat slunce po zimě, obnovení měsíce či déšť po období sucha. Zároveň

¹⁷⁶ VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 162.

¹⁷⁷ VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 160.

¹⁷⁸ CHADWICK, Nora, *The Celts*, Penguin Books, Londýn, 1971, str. 158.

¹⁷⁹ VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 160.

¹⁸⁰ *Ibid.* str. 161.

¹⁸¹ CHADWICK, Nora, *The Celts*, Penguin Books, Londýn, 1971, str. 159.

¹⁸² VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 163.

¹⁸³ Ó HÓGÁIN, Dáithí, *The Celts: A History*, Boydell Press, Woodbridge, 2003, str. 96.

¹⁸⁴ VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 161.

¹⁸⁵ ALDHOUSE GREEN, Miranda Jane, *Dying for the Gods: Human Sacrifice in Iron Age & Roman Empire*, Tempus, Stroud, 2006, str. 101.

¹⁸⁶ *Ibid.* str. 104.

¹⁸⁷ CHADWICK, Nora, *The Celts*, Penguin Books, Londýn, 1971, str. 150.

¹⁸⁸ VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 183.

se mohlo jednat o akt očišťující komunitu, například když někdo zemřel.¹⁸⁹ Lidské oběti se vykonávaly také na keltský nový rok, tedy na svátek samain, na který se prováděly i různé orgiastické rituály. Podle všeho se prováděly i obecně oběti prvotin.¹⁹⁰ Dále se lidské oběti vykonávaly v době války a výjimečných situací. „(...) lidská oběť u Keltů, ačkoli měla velký rituální význam, bývala praktikována v dobách obecného ohrožení či napětí spíše než jako součást pravidelných obřadů.“¹⁹¹ To potvrzuje i zpráva Julia Caesara, podle kterého se někdy tyto oběti bohům jen slibují, ale nakonec se reálně neuskuteční¹⁹². Keltové zřejmě ve většině případů obětovali válečné zajatce¹⁹³ a údajně i zločince.¹⁹⁴ Úplnou výjimkou ale nejsou ani oběti dětí.¹⁹⁵ Někdy se obětí mohl stát i druid.¹⁹⁶

Podle dochovaných zpráv se mělo obětovat třem hlavním bohům keltského panteonu. Způsob smrti se většinou odvíjel od působnosti toho kterého boha. Nejvyšším keltským bohem byl zřejmě Taranis, který byl bohem nebes a hromu (taran = hrom). Jeho oběti měly být upáleny.¹⁹⁷ Patrně jde o oběť, o které mluví Caesar, když popisuje upálení lidí a zvířat v proutěném panákovu.¹⁹⁸ O tomto konkrétním způsobu upálení ovšem nemáme žádné přímé archeologické důkazy. Na druhou stranu byly nalezeny známky o rozsáhlejších upáleních, které mohly sloužit jako předloha.¹⁹⁹

Bůh války Teutates měl zase vyžadovat oběť utopením.²⁰⁰ Podle středověkých komentářů k Lucanovi mělo jít o podržení hlavy oběti v sudu, kotli či kádi tak dlouho, dokud dotyčný nezemřel.²⁰¹ Tento rituál je možná vyobrazen na kotli z Gunderstrupu.²⁰² Není ale jisté, jestli má přímou souvislost s touto obětí.²⁰³ Později pravděpodobně došlo k redukci na symbolické ponoření.

¹⁸⁹ ALDHOUSE GREEN, Miranda Jane, *Dying for the Gods: Human Sacrifice in Iron Age & Roman Empire*, Tempus, Stroud, 2006, str. 20.

¹⁹⁰ VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 265-266.

¹⁹¹ (...) human sacrifice among the Celts, although of great ritual significance, may have been practised more commonly at times of communal danger or stress, rather than as part of regular ritual observance. CHADWICK, Nora, *The Celts*, Penguin Books, Londýn, 1971, str. 151.

¹⁹² CAESAR, Gaius Iulius, *Zápisky o válce galské*, Naše vojsko, Praha, 2009, str. 166.

¹⁹³ CHADWICK, Nora, *The Celts*, Penguin Books, Londýn, 1971, str. 151.

¹⁹⁴ VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 183.

¹⁹⁵ ALDHOUSE GREEN, Miranda Jane, *Dying for the Gods: Human Sacrifice in Iron Age & Roman Empire*, Tempus, Stroud, 2006, str. 154.

¹⁹⁶ Ibid. str. 179.

¹⁹⁷ PODBORSKÝ, Vladimír, *Náboženství pravěké Evropy*, Masarykova univerzita, Brno, 2006, str. 346.

¹⁹⁸ CAESAR, Gaius Iulius, *Zápisky o válce galské*, Naše vojsko, Praha, 2009, str. 166.

¹⁹⁹ ALDHOUSE GREEN, Miranda Jane, *Dying for the Gods: Human Sacrifice in Iron Age & Roman Empire*, Tempus, Stroud, 2006, str. 69.

²⁰⁰ PODBORSKÝ, Vladimír, *Náboženství pravěké Evropy*, Masarykova univerzita, Brno, 2006, str. 346.

²⁰¹ VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 290.

²⁰² CHADWICK, Nora, *The Celts*, Penguin Books, Londýn, 1971, str. 151.

²⁰³ VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 291.

Posledním z této trojice hlavních bohů je Esus, bůh větru, bohatství a opět i války. Esus měl zřejmě vyžadovat smrt oběšením, k čemuž Podborský poznamenává jednu zajímavost: „*S jeho resortem (stromy, vítr), souvisí lidové rčení, používané dodnes při mimořádném povětrí, že se musel někdo oběsit*“.²⁰⁴ Dalším způsobem smrti mělo být v případě Esa rozdrásání.²⁰⁵ Někdy je Esus také srovnáván se severským Odinem.²⁰⁶

Podle Diodóra Sicilského a Strabóna mělo docházet také k zabití mečem. V tomto případě pak měli kněží věštit z toho, jak obětovaný padl k zemi a následně v křečích umíral.²⁰⁷ Keltové také prokazatelně prováděli stavební oběti, tj. oběť, která byla dána do základu stavby. Archeologický důkaz máme například z oppida Staré Hradisko u Okluk.²⁰⁸ Tento typ obětí se pravděpodobně datuje až do předkeltské doby.²⁰⁹ „*Tato oběť měla především funkci ochrannou, mající zajistit obětníky (respektive uživatele stavby) před účinky působení zlých mocností (...)*“.²¹⁰ Utopení v bažinách a rašeliništích bylo u Keltů výjimečnější.²¹¹ Jednou z takových výjimek je například nález tzv. Lindowského muže v lokalitě Lindow u Manchesteru. Tento nález je zajímavý ještě kvůli dalším faktům. Pravděpodobně šlo o výše postaveného člena společnosti. V ústech byly nalezeny placky z nekvašeného chleba, což mohlo být jakési „postní“ jídlo. Zároveň podstoupil více „smrtí“. Na hlavě byly zaznamenány tři údery sekyrou, dále byl uškrcen třikrát zauzlovanou šňůrou a nakonec podříznut.²¹² Podobný způsob smrti je zaznamenán i v irských mýtech, ze kterých vyplývá, že mělo pravděpodobně jít o rituál spojený s koncem vlády krále.²¹³ Z nálezů, které známe, je vidět, že před-obětní násilí nebylo mezi Kelty (a v Evropě doby bronzové obecně) neobvyklé.²¹⁴

Od římských autorů se ale dozvídáme i některé nepříliš podložené zprávy. Podle Artemidora se prý prováděly oběti na jakémisi „ostrově u Británie“. Zde se ještě můžeme domnívat, že mělo jít o Irsko, ale v případě Strabónova popisu jistého ostrova u ústí Loiry, kde měly ženy provádět bakchické rituály a s nimi spojené oběti, již tak reálně nezní.²¹⁵ Podle Strabóna zde dokonce mělo docházet i k rozsápání žen na kusy a

²⁰⁴ PODBORSKÝ, Vladimír, *Náboženství pravěké Evropy*, Masarykova univerzita, Brno, 2006, str. 346.

²⁰⁵ VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 102.

²⁰⁶ Ibid. str. 104.

²⁰⁷ Ibid. str. 182-183.

²⁰⁸ PODBORSKÝ, Vladimír, *Náboženství pravěké Evropy*, Masarykova univerzita, Brno, 2006, str. 383.

²⁰⁹ Ibid. str. 268.

²¹⁰ VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 239.

²¹¹ PODBORSKÝ, Vladimír, *Náboženství pravěké Evropy*, Masarykova univerzita, Brno, 2006, str. 383.

²¹² Ibid. str. 379.

²¹³ VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 184.

²¹⁴ Viz např. ALDHOUSE GREEN, Miranda Jane, *Dying for the Gods: Human Sacrifice in Iron Age & Roman Empire*, Tempus, Stroud, 2006, str. 50-55.

²¹⁵ Ó HÓGÁIN, Dáithí, *The Celts: A History*, Boydell Press, Woodbridge, 2003, str. 24.

dalším věcem, které popisuje Euripides v Bakchantkách.²¹⁶ Florus zase poněkud nepřesně píše, že Keltové popíjeli z lidských lebek.²¹⁷

4.4 Interpretace

U římských autorů se dozvíme mnohé o provádění lidských obětí. Ale vzhledem k tomu, že tito autoři měli většinou jen zprostředkované informace, nemáme od nich dostatek údajů o konkrétních důvodech těchto rituálů.²¹⁸

U Keltů byl velmi silný kult Matky země,²¹⁹ takže oběť, a to především oběť krále, mohla sloužit k obnovení plodnosti země.²²⁰ „*Ve shodě se starými, ještě předindoevropskými tradicemi, se plodnost země obnovovala původně obětí krále, respektive jeho náhradníka (tanisty – jak je známo z irských pramenů), chlapce, posléze obětí dobytčete.*“²²¹ Strabón k tomu uvádí, že podle Keltů má být dobrá úroda zajištěna právě dostatečným počtem obětí.²²² K navýšení plodnosti zřejmě sloužily i některé dětské oběti.²²³

S králem souvisela i oběť na svátek samain, který měl i sluneční charakter. Král byl zabit, aby se sluneční bůh mohl znovu narodit v podobě chlapce. Postupně byl tento zvyk zredukován na oběť králova zástupce, který místo něj „vládl“ pouze v den svátku.²²⁴ O podobném zvyku se zřejmě zmiňuje Caesar, když popisuje substituční oběť, kdy je jeden lidský život vyměněn za jiný.²²⁵

Co se týče oběti upálením, podle Aldhouse-Greenová má mít mj. i očištný účel, neboť oheň i krev jsou spojeny právě s očišťováním. Zároveň jsou přímo spojeny i s motivem války.²²⁶ Prostřednictvím ohně mělo být také možné dosáhnout transformace, kdy „(...) lidské oběti mohly překročit do světa bohů.“²²⁷ Krvavé stejně jako ohnivé oběti jsou ale často těžko doložitelné archeologicky.²²⁸

²¹⁶ ALDHOUSE GREEN, Miranda Jane, *Dying for the Gods: Human Sacrifice in Iron Age & Roman Empire*, Tempus, Stroud, 2006, str. 85.

²¹⁷ Ó HÓGÁIN, Dáithí, *The Celts: A History*, Boydell Press, Woodbridge, 2003, str. 132.

²¹⁸ VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 183.

²¹⁹ PODBORSKÝ, Vladimír, *Náboženství pravěké Evropy*, Masarykova univerzita, Brno, 2006, str. 344.

²²⁰ VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 183.

²²¹ Ibid. str. 238.

²²² PODBORSKÝ, Vladimír, *Náboženství pravěké Evropy*, Masarykova univerzita, Brno, 2006, str. 383.

²²³ ALDHOUSE GREEN, Miranda Jane, *Dying for the Gods: Human Sacrifice in Iron Age & Roman Empire*, Tempus, Stroud, 2006, str. 167.

²²⁴ VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 266.

²²⁵ CAESAR, Gaius Iulius, *Zápisky o válce galské*, Naše vojsko, Praha, 2009, str. 166.

²²⁶ ALDHOUSE GREEN, Miranda Jane, *Dying for the Gods: Human Sacrifice in Iron Age & Roman Empire*, Tempus, Stroud, 2006, str. 65.

²²⁷ Ibid. str. 77.

²²⁸ Ibid. str. 82.

Oběť mohla zřejmě i zvyšovat úctu toho, kdo ji přinesl. Například výše zmíněné hlavy nepřátel přinášené do svatyň, připomínaly i hrdinství těch, kdo je přinesli.²²⁹ V lidské hlavě měl podle Keltů zároveň sídlit i lidský génius, který v ní měl zůstat i po smrti a mohl ochraňovat příbytek nového vlastníka hlavy. Také měl posilovat bojové schopnosti a sexuální potenciál.²³⁰

Caesar popisuje, že Keltové byli silně nábožensky založeni a věřili v nesmrtelnost duše, což je mělo podněcovat k větší statečnosti v bitvě.²³¹ Keltové zřejmě věřili i v metempsychózu, ale máme málo důkazů o tom, že by byla karmická.²³² Víra v posmrtný svět byla zřejmě velmi silná.²³³

²²⁹ VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 161.

²³⁰ *Ibid.* str. 160-161.

²³¹ CAESAR, Gaius Iulius, *Zápisky o válce galské*, Naše vojsko, Praha, 2009, str. 166.

²³² CHADWICK, Nora, *The Celts*, Penguin Books, Londýn, 1971, str. 150.

²³³ VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, str. 165.

5. Některé teorie a názory na lidskou oběť

V této kapitole budou představeni někteří badatelé, kteří se ve svém díle zabývali lidskou obětí. Jedná se především o antropology a etnology, neboť mezi religionisty není tato otázka příliš probírána. Pokusil jsem se zde o jakési chronologické řazení těchto autorů, a to především z toho důvodu, že někteří odkazují na své předchůdce a lze tak lépe vidět určitý vývoj v postoji k této otázce.

5.1 Edward Burnett Tylor

Tylor (1832 – 1917), jeden ze zakladatelů moderní antropologie, byl jedním z prvních, kdo se začal nějakým způsobem vyjadřovat k lidské oběti. Podle Tylora je ale složité se o významu oběti vůbec něco dozvědět. Podle něj sami „divoši“ a „barbaři“ pořádně nevěděli, proč vlastně oběťují a starali se o to ještě méně než moderní etnologové.²³⁴

Tylor každopádně rozeznává tři stádia vývoje oběti. Jako první uvádí případ, kdy je oběť darem bohu a to ve stejném smyslu, jako kdyby to byl dar pro člověka.²³⁵ Tato oběť má fungovat tak, že esence předmětu či bytosti přejde k bohu.²³⁶ Božstvo, které je spojeno s nějakým elementem pak může například přijímat oběť skrze něj. U Siouxů tak měla bohyně země přijímat oběť tak, že tato byla do země zakopána.²³⁷ Postupně měla u těchto starých kultur vznikat otázka, zda idol božstva reálně pojídá předloženou potravu.²³⁸ Z tohoto problému pak vyvstal předpoklad, že bohové přijímají pouze duchovní stránku oběti. Podle Tylora tedy bylo možné v některých případech nahradit oběť reálnou pouze obětí kouřovou.²³⁹ Někdy nešlo ale pouze o náhradu, neboť šlo o reálnou oběť, která byla spálena.²⁴⁰ Případně se došlo alespoň k tomu, že bohům stačí pouze krev, jejíž životodárný princip by měl být celosvětově rozšířen. Takovouto oběť pak mohou duchovní bytosti přijímat bez omezení.²⁴¹ Někdy mělo docházet i k celkem

²³⁴ TYLOR, Edward Burnett, *Primitive Culture: Researches in the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Arts and Custom*, Henry Holt and Co., New York, 1874, cit. dle: CARTER Jeffrey (ed.), *Understanding Religious Sacrifice: a reader*, Continuum, Londýn, 2003, str. 15.

²³⁵ Ibid. str. 14.

²³⁶ Ibid. str. 13.

²³⁷ Ibid. str. 15.

²³⁸ Ibid. str. 17.

²³⁹ Ibid. str. 18.

²⁴⁰ Ibid. str. 20.

²⁴¹ Ibid. str. 18.

zajímavým důvodům, proč oběť reálně nezmizela - u Zuluů byla taková oběť považována za olíznutou bohem.²⁴² Oběť pojímaná jako dar tedy neslouží k tomu, aby z ní měl člověk nějaký užitek, jde pouze o úlitbu bohům.

Různé náhrady reálné oběti vedou i k novému recipročnímu stádiu, kdy se oběť stává prostředníkem mezi bohem a člověkem, kdy člověk po bohu něco vyžaduje.²⁴³ Tato idea má podle Tylora souviset s rozšířením animismu, ve kterém je duše oběti přenesena k bohům a kněz tak může tímto způsobem s bohy komunikovat a posílat jim přes oběti zprávy. To má být možné právě díky tomu, že božstvo pozře pouze duchovní část oběti.²⁴⁴ Člověk se v tomto případě může stát pouhou božskou potravou, ale někdy tím může získat i nový život. V Peru kvůli tomu měli dávat pořádně najíst dětem, které měly být obětovány, aby pak před bohy nevypadaly hladově.²⁴⁵

Konečným vývojovým stádiem oběti má být podle Tylora postupné odmítání. V tomto případě se ze začátku stále ještě člověk vzdává něčeho cenného, ale výhody z oběti má nyní již pouze obětník a nikoliv duchovní bytost.²⁴⁶ „*Jednoznačným příkladem odmítnutí oběti můžeme nejlépe vidět na obětech, jejichž hodnota, kterou mají pro jejich vlastníka, naprosto přesahuje hodnotu, kterou by měly mít pro božstvo.*“²⁴⁷ Z tohoto důvodu mělo docházet například k obětování dětí v Moábu a Fénicii. S tím souvisí i Tylorův názor, že „*když je dán život za život, je stále možné nabídnout život, který je méně cenný než ten, který je v nebezpečí.*“²⁴⁸ Když tedy onemocněl inka, měl být jeho syn obětován za něj, neboť život vládce byl považován za hodnotnější. Postupně ale dochází k redukci oběti a bohům se nechává jen její část, neboť je to efektivnější a bohům to má stačit i tak. Navíc část zde zastupuje celý objekt – tudíž prst zastupuje obětování celého člověka.²⁴⁹ Postupně má docházet i k falešné oběti, kdy člověk není zabit, ale například jen přiškrčen do bezvědomí.²⁵⁰ Tento proces má podle Tylora vygradovat v úplnou substituci, kdy je člověk nahrazen pouze soškou či jiným modelem.²⁵¹

²⁴² Ibid. str. 21.

²⁴³ Ibid. str. 13.

²⁴⁴ Ibid. str. 22.

²⁴⁵ Ibid. str. 23.

²⁴⁶ Ibid. str. 13.

²⁴⁷ Unequivocal example of abnegation in sacrifice may be best found among those offerings of which the value to the offerer utterly exceeds the value they can be supposed to have to the deity. Ibid. str. 27.

²⁴⁸ When life is given for a life, it is still possible to offer a life less valued than the life in danger. Ibid. str. 30.

²⁴⁹ Ibid. str. 28.

²⁵⁰ Ibid. str. 29.

²⁵¹ Ibid. str. 31.

5.2 James George Frazer

Antropolog a etnolog Frazer (1854 – 1941) spojuje lidskou oběť především s animismem a představami o vtělení boha do člověka. Zabití krále v některých kulturách například interpretuje tak, že musí být zabit dříve, než zestárne, protože jinak by s ním zestárla i jeho duše, což by bylo pro krále ponižující.²⁵² Pojídání mrtvého má zase zaručovat přenesení jeho moudrosti, statečnosti apod. na toho, kdo jej pojídá.²⁵³

Jako příklad vtělení boha uvádí kavkazské Albany, kteří z tohoto důvodu obětovali šilence, jehož oběť zároveň představuje očištění od hříchů a tedy jakéhosi obětního beránka.²⁵⁴ Podobným způsobem měla fungovat i řecká oběť během slavnosti thargélie, která se konala o žních. Jako prostředek ke snímání hříchů ale měla sloužit až druhotně.²⁵⁵ Původně se mělo jednat o obnovení úrody skrze tuto oběť, díky které se měl bůh udržovat při síle.²⁵⁶ U Aztéků se zase bůh umírající v jedné oběti měl ihned vtělit do nového člověka.²⁵⁷ To má dokazovat i rituál, během kterého byla obětována 12 až 13letá dívka, do které se měla vtělit bohyně kukuřice²⁵⁸. Zajištění božského zmrtvýchvstání bylo symbolizováno tím, že kněz se po obětování oblékl do dívčiny kůže a zároveň bylo její krví pokropeno obilí, zelenina apod., zřejmě kvůli zajištění dobré úrody. Opět se zde opakuje i myšlenka, že spolu se stárnutím člověka by zestárl i v něm vtělený bůh. Tímto způsobem tedy bůh zůstává věčně mladý.²⁵⁹

Tuto svou argumentaci ale odmítá v případě keltských obětí upálením. Tyto oběti spojuje s představami o čarodějnictví. Vychází zde z toho, že čarodějnice v tradičním pojetí škodí úrodě. Z toho pak vyvozuje, že likvidací této čarodějnice se úroda logicky zlepší.²⁶⁰ Rezolutně ale odmítá možnost, že by mohlo jít opět o vtělení boha, jako tomu bylo v předcházejících případech. Toto tvrzení zdůvodňuje moderními zvyky spojenými s pálením čarodějnic, které mají na Kelty údajně navazovat a které podle něj svým charakterem tento výklad vyvracejí.²⁶¹

²⁵² FRAZER, James George, *Zlatá ratolest*, Mladá Fronta, Praha, 1994, str. 237.

²⁵³ Ibid. str. 431.

²⁵⁴ Ibid. str. 494.

²⁵⁵ Ibid. str. 503.

²⁵⁶ Ibid. str. 502.

²⁵⁷ Ibid. str. 508.

²⁵⁸ Ibid. str. 509.

²⁵⁹ Ibid. str. 511.

²⁶⁰ Ibid. str. 566.

²⁶¹ Ibid. str. 566-567.

5.3 Henri Hubert a Marcel Mauss

Sociologové Hubert (1872 – 1927) a Mauss (1872 – 1950) spolu vytvořili mj. práci nazvanou „Oběť: její podstata a funkce“, v níž se pokusili na základě příkladů především z kultur Indie, Israele a Řecka vytvořit ucelený pohled na téma oběti. Ačkoli se tato práce nezabývá obětí lidskou jako takovou, je důležité ji zmínit z důvodu obecného popisu, který lze na lidskou oběť aplikovat. Zajímavostí je zde kritika anglické antropologické školy (konkrétně jsou zmíněni Tylor, Smith a Frazer) za to, že pouze sbírají a třídí dokumenty, aniž by z nich vyvozovali obecné teorie²⁶² (tj. tak, jak to činí Hubert s Maussem). V knize autoři používají speciální novotvar „sacrifier“,²⁶³ který označuje osobu (případně i věc), na kterou má oběť působit nebo která z ní má užitek.²⁶⁴ Ačkoli se autoři pokoušejí o jakousi generalizaci oběti, nesouhlasí se Smithovým názorem, že oběti mají jeden stejný, primitivní původ.²⁶⁵

Oběť je podle autorů „(...) náboženský akt, který, skrze posvěcení oběti, mění stav morální osoby, která ji provádí nebo určitého objektu, se kterým je spjata.“²⁶⁶ Účelem oběti by pak mělo být propojení posvátného a profánního světa, což má být možné díky představě, že oba tyto světy se mohou navzájem pronikat, ale přesto zůstat oddělené.²⁶⁷ Před vykonáním oběti je třeba provést očištění obětníka i sacrificera²⁶⁸ a oběť samotná musí být zposvátněna a odlišena od profánního.²⁶⁹

Oběť má pak mít dvě hlavní funkce – sakralizace a desakralizace.²⁷⁰ Co se týče sakralizace, jde především o očištění či posvěcení člověka/předmětu, kdy se oběť stává posvátnějším předmětem než je sacrificer.²⁷¹ Podle Huberta a Mausse má v sobě oběť jakousi oživující sílu, přesahující do budoucího života,²⁷² což souvisí s mýty o smrti boha a jeho vzkříšení, které tak popisují cykly, jako jsou např. koloběhy v přírodě a obecně začátek něčeho nového, např. akt stvoření. Sacrifier má dokonce požitím oběti absorbovat boha, který je v ní přítomen.²⁷³ Fertilizace země je zase provedena sdílením

²⁶² HUBERT, Henri, MAUSS, Marcel, *Sacrifice: Its Nature and Functions*, The University of Chicago Press, [Chicago], 1984, str. 7.

²⁶³ Tento termín jsem se rozhodl nepřekládat, neboť jsem k němu nenalezl vhodný český ekvivalent.

²⁶⁴ Ibid. str. 10.

²⁶⁵ Ibid. str. 95.

²⁶⁶ Sacrifice is religious act which, through the consecration of a victim, modifies the condition of the moral person who accomplishes it or that of certain objects with which he is concerned. Ibid. str. 13.

²⁶⁷ Ibid. str. 99.

²⁶⁸ Ibid. str. 46.

²⁶⁹ Ibid. str. 28.

²⁷⁰ Ibid. str. 95.

²⁷¹ Ibid. str. 58.

²⁷² Ibid. str. 63.

²⁷³ Ibid. str. 62.

oběti a jejím rozprášením po poli,²⁷⁴ neboť smrt oběti znamená obnovu něčeho jiného.²⁷⁵ „Skrze tento akt destrukce byla základní akce oběti provedena. Oběť byla definitivně oddělena od profánního světa; byla posvěcena, byla obětována (...).“²⁷⁶

Proces desakralizace má být zase použit v tom případě, kdy jsou některé věci až příliš svaté, jako je např. ovoce, neboť pochází ze země, která je sama o sobě dosti posvátná. Tímto způsobem měly vzniknout např. oběti prvotin.²⁷⁷

Protože náboženství jsou podle autorů založená na životě, potřebuje sacrific oběť jako svého náhradníka a prostředníka, který zemře za něj,²⁷⁸ čímž je možné symbolicky zemřít jako bůh, kterýžto čin by měl být pro člověka vzorovým.²⁷⁹

5.4 Georges Bataille

Filosof Bataille (1897 – 1962) se oběťmi zabývá například ve svých pracích „Prokletá část“, kde se zabývá rolí ekonomie v lidském životě, a „Teorie náboženství“²⁸⁰. Podle něj je smyslem oběti to, „že člověk obětuje věci, které mu slouží, neobětuje věci luxusní.“²⁸¹ Oběť nazývá také „spotřebou“. Z těchto důvodů je podle Bataille možné obětovat otroka, protože tento je předmětem směny, tedy věcí a je tedy možné jej dát bohu, tj. „spotřebovat“ ho a nelidsky s ním při tom zacházet.²⁸² „Oběť je nadbytek, vznikající v mase užitečného bohatství. Z této masy může být vytržena jen za tím účelem, aby byla bez jakéhokoli prospěchu spotřebována, a tedy navždy zničena. Jakmile je jednou vybrána, stává se prokletou částí, zaslíbenou násilné konzumaci. Prokletí ji však vytrhává z řádu věcí, dává jí rozeznatelnou podobu, která od té chvíle vyzařuje důvěrnost, úzkost, hloubku živých bytostí.“²⁸³

Oběť představuje v Bataillově myšlení také plýtvání, protože jen tak bylo podle něj možné dát najevo své bohatství. Tímto způsobem měl dávat na odiv své bohatství také král, který byl původně nejspíše i vrcholem obětního cyklu.²⁸⁴ V tom Bataille také vidí vysvětlení pro potřebu zabíjet jak otroky, tak i krále a děti – bylo zapotřebí obětovat ty,

²⁷⁴ Ibid. str. 72.

²⁷⁵ Ibid. str. 74.

²⁷⁶ Through this act of destruction the essential action of the sacrifice was accomplished. The victim was separated definitely from the profane world; it was consecrated, it was sacrificed (...). Ibid. str. 35.

²⁷⁷ Ibid. str. 57.

²⁷⁸ Ibid. str. 98.

²⁷⁹ Ibid. str. 101.

²⁸⁰ BATAILLE, Georges, *Prokletá část / Teorie náboženství*, Hermann & synové, Praha, 1998.

²⁸¹ Ibid. str. 259.

²⁸² Ibid. str. 64.

²⁸³ Ibid. str. 68.

²⁸⁴ Ibid. str. 71.

kdo produkuje největší bohatství (ať už v jakémkoli významu toho slova).²⁸⁵ V případě oběti šlo dokonce o dvojí podobu plýtvání, o plýtvání bohatstvím a krví, přičemž válečníci získali oběť zajetím a obchodníci koupí.²⁸⁶ Toto pojetí oběti má být zároveň ale i očišťující, neboť „oběť vrací posvátnému světu to, co bylo znehodnoceno a zprofanováno otročtím užíváním.“²⁸⁷

Podle Bataille nebyla žádná lidská oběť dobrovolná. „Je možné, že některé z nich [obětí] ‚považovaly za čest‘, že budou nabídnuty bohům. Jejich smrt však dobrovolná nebyla.“²⁸⁸ Obětníci se k těmto zajatcům sice chovali slušně a dobře s nimi zacházet, ale měli tak činit jen proto, aby se zajatci uklidnili a nevzpírali se během rituálu.²⁸⁹

Oběť je podle Bataillova názoru ale také oslavou lidství,²⁹⁰ protože člověk se ustanovením řádu věcí dopouští materializace světa a tím se dostává do situace, kdy se sám stává jednou z věcí. Tomuto se tedy snaží vyhnout tím, že věcí učiní někoho jiného tj. oběť.²⁹¹ Obětování zároveň ničí „věc“ skrytou v oběti, čímž ji přibližuje člověku a v podstatě tím oběť vysvobozuje ze světa, který je založen pouze na redukci na věc.²⁹²

5.5 Jean-Pierre Vernant

Vernant (1914 – 2007) se věnoval především řecké mytologii, ale v jednom svém eseji²⁹³ se zmiňuje obecně i o lidských obětech a to konkrétně tak, že se nejprve důrazně vymezuje vůči práci Huberta a Mausse. Píše, že „*Ne každé posvěcení je oběť (například poslední pomazání)*.“²⁹⁴ Vernant totiž odmítá v případě oběti její generalizaci. Vzhledem k tomu, že různé kultury mají v tomto případě různé důrazy, není podle něj vlastně ani možné vytvořit nějakou obecnou teorii a oběť je potřeba zkoumat v kontextu daného náboženství a civilizace.

Podle Vernanta „*Brutální zničení života, nabídnuté jako náhrada za sebe sama, je jediným způsobem, jakým může člověk vstoupit do světa posvátna aniž by opustil*

²⁸⁵ Ibid. str. 268.

²⁸⁶ Ibid. str. 72.

²⁸⁷ Ibid. str. 63.

²⁸⁸ Ibid. str. 69.

²⁸⁹ Ibid. str. 58.

²⁹⁰ Ibid. str. 262.

²⁹¹ Ibid. str. 65.

²⁹² Ibid. str. 254.

²⁹³ VERNANT, Jean-Pierre, *A general theory of sacrifice and the slaying of the victims in the Greek Thusia* in: VERNANT, Jean-Pierre; ZEITLIN, Froma (ed.), *Mortals and Immortals: Collected Essays*, The Princeton University Press, New Jersey, 1991.

²⁹⁴ Not every consecration is a sacrifice (extreme unction, for example). Ibid. str. 290.

*profánní.*²⁹⁵ Nemá jít ale pouze o akt zničení, neboť by tím byla pomínuta spousta dalších aspektů vyplývajících z celkového kontextu.²⁹⁶ Tento svůj přístup dobře ilustruje na citátu svého kolegy Jean-Louise Duranda: „*Čin, který dláždí cestu k smrti v hrdle bestie, není nikdy ukázán.*“²⁹⁷

Z Vernantovy eseje ovšem vyplývá, že jako „oběť“, lze chápat jen oběť zvířete či rostlin apod., neboť v případě rituálního zabití člověka se již nemá jednat o oběť ale o vraždu – „(...) *neexistuje žádná lidská ‚oběť‘, která není též úchylnou či zkaženou obětí, příšerným obětním darem.*“²⁹⁸ Podle Vernanta se totiž „oběť“ nerovná „vraždě“ a „násilí“, což je to jediné, co lidská oběť je.

5.6 René Girard

Historik a filosof Girard (1923) pojímá lidskou oběť jako princip obětního beránka a absolutně ji zavrhuje. Podle něj je vždy obětováno to nejlepší či to, co nejlépe reprezentuje.²⁹⁹ Zároveň je oběť substitucí. Toto hledisko dokládá na příkladech z Bible: obětování Izáka, kdy šlo o substituci zvířete za člověka a na příběhu Kaina a Ábela, kdy se podle něj jedná o substituci jednoho člověka za druhého.³⁰⁰ Oběť také obnovuje pořádek z chaosu, který ale paradoxně sama vytváří.³⁰¹ Oběť podle něj ale nemá žádnou reálnou funkci ve společnosti, protože nemá žádný reálný základ a je naprosto iracionální.³⁰² To dokládá i na citátu Levi-Strausse „*Protože obětní rity nemají žádný základ v realitě, můžeme je úplně klidně považovat za bezvýznamné.*“³⁰³ Narozdíl od Frazera považuje debaty o smrti boha a člověka za zbytečné.³⁰⁴

Obětování měli být především lidé nezařaditelní do společnosti, či takoví, kteří nebyli schopni si vytvořit sociální pouto. Jako příklady uvádí nepřátele, cizince a děti. Do stejné kategorie zařazuje i krále, který byl díky své autoritě paradoxně také izolován

²⁹⁵ The brutal destruction of life, offered as a substitute for one's own, is the only means by which man may enter the sacred world without also leaving the profane. Ibid. str. 290.

²⁹⁶ Ibid. str. 294.

²⁹⁷ The act which paves the way to death in the throat of the beast is never represented. Ibid. 294.

²⁹⁸ Properly speaking, there is no human ‚sacrifice‘ which is not also a deviant or corrupted sacrifice, a monstrous offering. Ibid. str. 295.

²⁹⁹ GIRARD, René, *Violence and the Sacred*, Continuum, [Londýn], 2005, str. 2-3.

³⁰⁰ Ibid. str. 5.

³⁰¹ GIRARD, René, *Obětní beránek*, Lidové noviny, Praha, 1997, str. 66.

³⁰² GIRARD, René, *Violence and the Sacred*, Continuum, [Londýn], 2005, str. 7.

³⁰³ (...) because sacrificial rite have no basis in reality, we have every reason to label them meaningless. Ibid. str. 7.

³⁰⁴ Ibid. str. 25.

od zbytku společnosti.³⁰⁵ Ženy se ale podle Girarda neobětovaly v takové míře jako muži, protože byly majetkem své rodiny případně manžela.³⁰⁶

Girard popírá jakoukoli existenci dobrovolné oběti. Tento názor ilustruje výše zmíněným aztéckým mýtem o stvoření páteho slunce. Podle něj se bohové neobětovali úplně dobrovolně, ale pod nátlakem. Jakmile přistoupili k ohni, již pro ně nemělo být úniku, neboť kruh ostatních bohů by je do ohně zatlačil.³⁰⁷ Tento akt tedy nehodnotí jakožto sebeobětování, ale dokonce jej označuje za kolektivní vraždu.³⁰⁸

Důležité je podle Girarda ale to, že oběť je vyhledávána mimo vlastní komunitu, která má být chráněna od násilí³⁰⁹ a to především před násilím na sobě samých, čímž se má komunita udržovat v klidu. Dochází tak k substituci, kdy je násilí uvnitř komunity nahrazeno násilím na někom jiném.³¹⁰ Díky tomuto násilí měly staré kultury kontrolovat také msty uvnitř komunity.³¹¹ „*Pouze násilí může ukončit násilí a proto násilí propaguje samo sebe.*“³¹² Oběti tak měly podle Girarda skončit spolu s rozvinutím judikatury, což demonstruje na příkladu antického Řecka a Říma³¹³. Do standardní judikatury totiž nemá být možné vložit oběť jakožto trest.³¹⁴ Ve společnostech bez judikatury jsou „*náboženství a posvátno neoddělitelné.*“³¹⁵

Tím se Girard dostává k hlavnímu bodu své argumentace. Násilí je totiž podle něj „*srdcem a skrytou duší posvátna.*“³¹⁶ Podle Girarda je tak násilí a oběť hlavním zdrojem náboženství, které skrze něj chrání komunitu před sebou samou. Perzekuce je podle něj dokonce nejen výchozím bodem náboženství ale i kultury jako takové.³¹⁷

5.7 Miranda Jane Aldhouse-Greenová

Archeoložka Aldhouse-Greenová (1947) se zabývá především Kelty a pravěkými a starověkými dějinami Evropy. Oběť je podle ní propojení člověka s nadpřirozeným světem, které je spojeno s veselím a díkuvzdáním, což ilustruje na anglickém označení

³⁰⁵ Ibid. str. 12.

³⁰⁶ Ibid. str. 13.

³⁰⁷ GIRARD, René, *Obětní beránek*, Lidové noviny, Praha, 1997, str. 73.

³⁰⁸ Ibid. str. 70.

³⁰⁹ GIRARD, René, *Violence and the Sacred*, Continuum, [Londýn], 2005, str. 4.

³¹⁰ Ibid. str. 8.

³¹¹ Ibid. str. 18.

³¹² Only violence can put an end to violence, and that is why violence is self-propagating. Ibid. str. 27.

³¹³ Ibid. str. 18.

³¹⁴ Ibid. str. 26.

³¹⁵ Violence and the sacred are inseparable. Ibid. str. 19.

³¹⁶ Violence is the heart and secret soul of the sacred. Ibid. str. 32.

³¹⁷ GIRARD, René, *Obětní beránek*, Lidové noviny, Praha, 1997, str. 66.

svátku – holiday – což původně označovalo „holy day“ - „posvátný den“.³¹⁸ Jako jeden z možných důvodů obětování uvádí sociální nerovnost.³¹⁹ „*Hlavní věci o otroctví (...) je to, že když uvážíme situaci, ve které je některým osobám odmítnuta většina, pokud ne všechna, lidská práva a nebyli proto před nelidským zacházením chráněni jen svým vlastním lidstvím, praxe lidské oběti se nám nemůže zdát příliš šokující.*“³²⁰ Zřejmě ale nemuselo jít jen o lidi s nízkým sociálním statutem, tedy otroky, zločince, chudáky či cizince, ale i obecně o kohokoliv, kdo se vymykal.³²¹

Oběť měla mít podle Aldhouse-Greenové také funkci očišťovací, například při umrtí, a reciproční, tedy například za vítězství v bitvě, úrodu, uzdravené apod.³²² Mohlo se také jednat o substituci. „*Oběť sebe sama je neobhajitelná, takže něco musí nahradit obětujícího.*“³²³

³¹⁸ ALDHOUSE GREEN, Miranda Jane, *Dying for the Gods: Human Sacrifice in Iron Age & Roman Empire*, Tempus, Stroud, 2006, str. 19.

³¹⁹ Ibid. str. 26.

³²⁰ The point about slavery, (...), is that given a situation in which certain persons were denied most, if not all, human rights, and were thus not protected from inhuman treatment by their humanity alone, the practice of human sacrifice should not appear unduly shocking. Ibid. str. 27.

³²¹ Ibid. str. 29.

³²² Ibid. str. 20.

³²³ The sacrifice of self is untenable, so something must be substituted for the sacrificer. Ibid. str. 28.

6. Interpretace

Setkali jsme se třemi různými civilizacemi a nyní nadešel čas k jejich srovnání. Jak je patrné z předchozích kapitol, krom vlastního faktu, že se v těchto kulturách praktikovala lidská oběť, mají tyto civilizace i jiné společné znaky. Zároveň se ale lišily v konkrétních detailech, jak uvidíme níže. Tyto interpretace každopádně vycházejí pouze z výše zmíněných údajů. S větším množstvím materiálu a s možností porovnat více kultur by bylo možné některé tyto interpretace korigovat. Takto bylo možné zaměřit se pouze na některé charakteristické rysy daných kultur.

6.1 Srovnání

První společný fakt, který bych rád zmínil, nesouvisí vždy úplně přímo s oběťmi, ale ukazuje na podobný náhled na svět. Jak Aztékové, tak i Inkové a Keltové uctívali přírodní fenomény, ve kterých podle nich sídlily nadpřirozené síly. Tato místa byla zároveň i jakýmsi zprostředkovateli mezi naším a nadpřirozeným světem. Zatímco Aztékové považovali tato místa za jakési brány do jiného světa, kterými k nám mohou různé božské síly procházet, u Keltů se z nich stala především místa vhodná k uctívání bohů a také k obětním rituálům. Inkové považovali tato místa za sídla mocných huac a v podstatě je povýšili na božskou úroveň. Ve všech těchto případech je zde zřejmá i podobnost s japonským šintó a v případě Inků i s pojmem kami. Je zajímavé, že podobné představy o transcendentálnosti zajímavých přírodních objektů můžeme pozorovat i v naší současnosti a to nejen v Japonsku. Stačí se podívat, jak je i moderní člověk fascinován některou přírodní scénérií či prastarým stromem.

Podobná byla i úloha kněží, kteří ve všech případech museli projít dlouhým vyučovacím cyklem. Zatímco ale byli aztéčtí kněží v podstatě od začátku vedeni k obětní úloze, keltští druidové byli nejen knězi, ale i soudci a obecně vzato „moudří muži“. Inčtí kněží zase vykonávali rituály především jakožto zástupci krále.

Všechny tři kultury považovaly za vhodné vykonávat obřady lidské oběti alespoň při mimořádných událostech. Šlo především o opakující se svátky a významné události, jako například nástup panovníka na trůn či stavba chrámu. Časté byly i základové oběti. Aztékové ale na rozdíl od Inků a Keltů neprováděli lidské oběti jen při těchto

příležitostech, ale každodenně. Obvyklé byly také oběti za obnovení plodnosti země a oběti při pohromách, které dovedli k dokonalosti Inkové.

Ve všech případech byli obětováni zajatci a děti. Oběťmi se tak mohl stát kdokoliv, ať pocházel z dané komunity či nikoliv. Jak jsme viděli, dětské oběti byly nejčastější u Inků, zatímco Keltové dávali většinou přednost zajatcům. V případě Aztéků docházelo i k obětování otroků, které Aztékové v přeplněném Údolí Mexika nepotřebovali. Zdá se tedy, že jak Inkové tak Keltové pro své otroky většinou našli lepší uplatnění, než byla oběť.

Co se týče vlastního provedení oběti, krvavou oběť vykonávali jak Aztékové, tak Inkové i Keltové. V případě Aztéků šlo ale o hlavní způsob obětování, zatímco Inkové se častěji klonili k nekrvavé oběti. U obou těchto civilizací také docházelo k používání silných narkotik. Je možné se domnívat, že Keltové narkotika nevyužívali spíše z toho důvodu, že v prostředí Evropy nebyla tak obvyklá. Narozdíl od Aztéků a Inků byla u Keltů častější oběť upálením. V každém případě je jisté, že způsob smrti byl u všech tří kultur logicky uzpůsoben podle sféry působnosti daného božstva. V tomto je ale i tak trochu výjimečná incká oběť, která, jak bylo naznačeno, směřovala k huacám a ne tolik ke konkrétním představám božstev. Aztékové se ale odlišují v jedné věci a to v rozsahu rituálního kanibalismu.

Ve všech případech jsme měli možnost si povšimnout, že lidská oběť byla velmi úzce provázána s válkou. Aztékové tuto ideu svými květinovými válkami vypracovali až k dokonalosti. Válečné výboje Inků měly oproti aztéckým i „světský“ obsah, neboť jim šlo i o vlastní dobývání. Keltové byli zase rodilí válečníci už jen podle svého jména a lidské oběti nabízeli bohům, aby jim pomohli zvítězit a zároveň své válečné zajatce použili jako oběti na oslavu vítězství.

Podobný názor měli také na lidskou hlavu, ve které měl sídlit lidský duch či dokonce božská síla. Lidské lebky se tak stávaly cennými trofejemi. Největšími lovci hlav byli pravděpodobně Keltové a Inkové, ale i Aztékové si je velice cenili.

Všechny zmíněné kultury také chápaly krev jako velice specifickou tekutinu. Zde se pravděpodobně jedná o celosvětově rozšířený fenomén. Tento fakt potvrzuje i Tylor. Krev v sobě má nést život a posvátné síly zároveň a má mít vyživovací sílu, která dokáže omlazovat dokonce i bohy. V podstatě se jedná i božskou energii, která se prostřednictvím obětí bohům vrací zase zpět. Její moc je také plodivá a pomáhá růst plodinám na poli a již tolik nezáleží na tom, zda je jí pole přímo z kropeno nebo zda došlo k nasycení zodpovědného božstva.

6.2 Důvody

Otázkou ale stále zůstává důvod obětování člověka. Nelze asi jako Tylor říci, že tito „divoši“ nevěděli, proč oběti vykonávají. Je jisté, že nějaké odůvodnění mít museli.

Jedním z rozměrů lidské oběti je otázka cti. Aztécký bojovník získal čest pro sebe i svou domovskou čtvrť tím, že se jeho zajatec choval během obětování statečně. Tímto způsobem si získal čest i sám zajatec. Keltové zase prokázali svou čest a statečnost hlavou nepřítele přibitou na svých dveřích nebo darovanou svatyni, kde se z ní stala posvátná nádoba.

Aztéckou oběť lze vysvětlovat i nedostatkem zvířecích proteinů. Podobný důvod ale není obsažen v ostatních dvou kulturách, je tedy možné, že se zde jedná až o druhotnou záležitost. Nelze ovšem ani zavrhnout i možnost, že by se jednalo o prvotní důvod lidské oběti u Aztéků.

Lidská oběť zároveň posilovala moc komunity, která ji prováděla. V některých případech mohlo jít přímo o odstrašující příklad nepřátelům (Inkové a Keltové) či porobeným národům (Aztékové). Jak jsme viděli, incká dětská oběť mohla mít i přímo význam spojení celé říše v jeden celek.

Dalo by se také říci, že aztécká oběť měla více náboženské důvody než oběť keltská a incká. Podle aztécké kosmologie byla lidská oběť nevyhnutelně zapotřebí, protože bez ní by se mohlo zastavit slunce. Oproti tomu incká obětní praxe měla spíše praktické důvody. Inkové vzhledem k tomu, v jaké oblasti žili, potřebovali především zajistit jistou „kontrolu“ nad přírodními živly.

Oběť měla ale vždy i vegetační zdůvodnění. Jak již bylo zmíněno, krev měla mít silné účinky právě na plodivost země. Tento praktický důvod fungoval většinou na principu „čím více obětí, tím více úrody“. Z tohoto hlediska je tedy jasné, že lidská oběť byla v tomto případě v podstatě nevyhnutelná. Pokud chtěli lidé přežít, museli podle této logiky obětovat někoho ze svého středu pro větší dobro celé komunity.

Důležitou součástí vysvětlení lidské oběti je také víra v posmrtný život. Podle Aztéků a Inků byla smrt obětováním v podstatě vstupenkou do lepšího posmrtného žití narozdíl od ostatních lidí. Silná víra v zásvětí byla i u Keltů. Podle jejich názoru smrt obětováním vedla přímo k bohům.

6.3 Porovnání s teoriemi

Je otázkou, zda praxe lidských obětí opravdu degradovala tak, jak to naznačil Tylor. U všech tří zmiňovaných kultur byla obětní praxe přerušena násilnou cestou cizími dobyteli, není tedy jisté, jestli by nakonec přešli k úplné redukci. Faktem ale je, že občas byly vyráběny zástupné symbolické nádoby či modely.

Aztécká představa vtělení boha do člověka do jisté míry potvrzuje Frazerovu animistickou tezi, neboť bůh v člověku, stejně jako duše v králi, nesměl ve svém „adoptovaném“ těle zestárnout.

Teorii Huberta a Mausse o oběti jakožto prostředníku mezi světem posvátným a profánním nahrávají v podstatě všechny tři kultury. Také jejich představu o oživující síle oběti, přetrvávající její destrukci včetně toho, že tato destrukce zároveň něco jiného obnovuje, lze díky našim dokladům potvrdit.

S Bataillem nelze úplně souhlasit v tom, že by oběť byla pouhou spotřebou a plýtváním, neboť jak jsme viděli, měla pro dané kultury celkem konkrétní poslání. Na druhou stranu lze potvrdit to, že šlo o jakousi oslavu lidství tím, především tedy v případech, kdy byly obětovány děti jakožto nejcennější majetek.

Nemyslím si, že je možné úplně souhlasit s Vernantem v tom, že generalizace oběti není možná. Jak jsme viděli, některé konkrétní znaky mají lidské oběti určitě společné, což je zřejmě dáno i podobným chápáním světa. Otázkou je, zda je lidská oběť pouze vraždou, jak tvrdí Vernant. Lze s ním souhlasit pouze z úhlu pohledu moderního člověka, ale pro konkrétní kultury, které tuto oběť vykonávaly, šlo, jak jsme viděli, o něco více než jen o pouhé zabití člověka.

Stejně nelze souhlasit s Girardem, že by oběť neměla žádný reálný základ. Také je otázkou, zda lze obecně aplikovat jeho teorii o tom, že oběť měla chránit komunitu před násilím na sobě samé. To je vidět například na tom, že máme doklady o obětech dětí, které většinou z dané komunity pocházely, a které často sloužily jako základové oběti. Girardova teze o tom, že rozvinutá judikatura brání oběti může být vyvrácena tím, že jak jsme viděli, i sami Římané lidské oběti do jisté míry prováděli.

S Aldhouse-Greenovou lze naopak souhlasit v tom, že se jako lidská oběť používali především jedinci, kteří byli jakýmkoliv způsobem výjimeční (ať už negativně či pozitivně).

7. Závěr

Náš krátký výlet do světa lidské oběti se nachýlil ke svému konci a je tedy záhodno jej zhodnotit. Cílem této práce bylo představit některé civilizace, které lidskou oběť praktikovaly, některé odborné názory na ni a na konec porovnat tyto kultury navzájem a porovnat shromážděná data s těmito teoriemi.

Na začátku jsme se seznámili s lidskou obětí u Aztéků, o které toho bylo pověřeno asi nejvíce, především tedy kvůli tomu, že tato problematika byla právě u Aztéků nejvíce rozebírána v odborné literatuře. Tématika oběti byla doplněna o exkurz do problematiky rituálního násilí, které bylo právě u Aztéků velmi rozšířené.

V další části jsme se na mapě světa posunuli o něco jižněji a podívali jsme se podrobněji na říši Inků a na některé obětní praktiky předinckých civilizací. Jednou z důležitých věcí, které doplňují tuto konkrétní problematiku lidské oběti, byla zmínka o incké ikonografii a krátká část popisující pojem huaca.

Ve třetí kapitole jsme se přesunuli na evropský kontinent a zaměřili se na Kelty a jejich obětní praktiky, u kterých byl navrch zmíněn pozoruhodný kult hlav, který byl u Keltů velmi rozšířen.

V následující kapitole jsme si trochu oddychli od často nechutných popisů lidské oběti a prostudovali jsme některá vyjádření a teorie, které k tématu lidské oběti existují.

V závěrečné pasáži jsme měli možnost zhlédnout porovnání všech zmiňovaných kultur. Zde jsme měli možnost si povšimnout, že všechny mají určité společné rysy, které se občas liší jen mírně, někdy ale více. Každopádně lze ale říci, že lidské myšlení se vyvíjelo ve všech částech světa podobným způsobem.

Následně došlo i k porovnání a shrnutí jednotlivých důvodů, které mohly vést dané kultury k této obětní praxi. Nakonec byly na základě dokladů z těchto civilizací zhodnoceny i teorie z předcházející kapitoly.

Tato práce ale nemohla postihnout všechny aspekty lidské oběti a samozřejmě ani všechny národy, které se jí věnovaly. Jedná se tak jen o malý zlomek toho, co by bylo možné o lidské oběti napsat. Bylo by rozhodně vhodné, kdyby se odborníci ale i veřejnost začali touto otázkou zabývat více a bez zbytečných předsudků.

Seznam literatury

1. Prameny

- CAESAR, Gaius Iulius, *Zápisky o válce galské*, Naše vojsko, Praha, 2009, ISBN: 978-80-206-1050-8, 236 stran, přel. z lat. Jan Kalivoda.
- CORTÉS, Hernán, *Dopisy: Druhý a třetí dopis o dobytí Tenochtitlánu*, Argo, Praha, 2000, ISBN: 80-7203-213-5, 179 stran, přel. ze šp. Oldřich Kašpar a Eva Mánková, předmluva Oldřich Kašpar.

2. Sekundární literatura

- ALDHOUSE GREEN, Miranda Jane, *Dying for the Gods: Human Sacrifice in Iron Age & Roman Europe*, Tempus, Stroud, 2006, ISBN: 0-7524-2528-5, 224 stran.
- BATAILLE, Georges, *Prokletá část / Teorie náboženství*, Hermann & synové, Praha, 1998, [ISBN: 80-238-3644-7], 310 stran, přel. z fr. Ladislav Šerý (Prokletá část), Anna Irmanová (Teorie náboženství).
- BENSON, Elizabeth P., COOK, Anita G. (eds.), *Ritual Sacrifice in Ancienit Peru: New Discoveries and Interpretations*, University of Texas Press, Austin, 2001, [ISBN: 0-292-70894-7], 211 stran.
- CARRASCO, David, *City of Sacrifice: The Aztec Empire and the Role of Violence in Civilization*, Beacon Press, Boston, 1999, ISBN: ISBN: 0-8070-4643-4, 279 stran.
- CARRASCO, David, *Náboženství Mezoameriky: Kosmovize a obřadní centra*, Prostor, Praha, Havlíčkův Brod, 1999, ISBN: 80-85190-72-9, 234 stran, přel. z angl. Kateřina Březinová a Jana Zvěřinová, předmluva – František Vrhel.
- DODDS PENNOCK, Caroline, *Bonds of Blood: Gender, Lifecycle and Sacrifice in Aztec Culture*, Palgrave Macmillan, Londýn, 2008, ISBN: 0-230-0030-3, 248 stran.
- FRAZER, James George, *Zlatá ratolest*, Mladá Fronta, Praha, 1994, ISBN: 80-204-0488-0, 640 stran, přel. z angl. Věra Heroldová-Šťovičková a Ivan Herold, úvod Josef Kandert.
- GIRARD, René, *Obětní beránek*, Lidové noviny, Praha, 1997, ISBN: 80-7106-255-3, 251 stran, přel. z fr. Helena Beguivinová.
- GIRARD, René, *Violence and the Sacred*, Continuum, [Londýn], 2005, ISBN: 0-8264-7718-6, 352 stran, přel. z fr. Patrick Gregory.

- HUBERT, Henri, MAUSS, Marcel, *Sacrifice: Its Nature and Functions*, The University of Chicago Press, Chicago, 1964, Midway reprint, 1981, ISBN: 0-226-35679-5, ix, 165 stran, přel. z fr. W. D. Halls, předmluva - E. E. Evans-Pritchard.
- CHADWICK, Nora, *The Celts*, Penguin Books, Londýn, 1971, ISBN: 0-14-021211-6, 301 stran, úvodní kapitola J. X. W. P. Corcoran.
- KOSTÍCOVÁ, Zuzana Marie, KŘÍŽOVÁ, Markéta, KVĚTINOVÁ, Sylvie, *Krvavé rituály Střední a Jižní Ameriky*, x. y. z., Praha, 2011, ISBN: 978-80-7388-467-3, 269 stran.
- KŘÍŽOVÁ, Markéta, *Aztékové: Půvab a krutost indiánské civilizace*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2005, ISBN: 80-86493-19-9, 125 stran.
- KŘÍŽOVÁ, Markéta, *Inkové: Nejmocnější indiánský stát*, nakl. Aleš Skřivan ml., Praha, 2006, ISBN: 80-86493-21-0, 139 stran.
- Ó HÓGÁIN, Dáithí, *The Celts: A History*, Boydell Press, Woodbridge, 2003, ISBN: 1-085115 923 0, 297 stran.
- PODBORSKÝ, Vladimír, *Náboženství pravěkých Evropanů*, Masarykova univerzita, Brno, 2006, ISBN: 80-210-4178-1, 607 stran.
- SOUSTELLE, Jacques, *Čtvero sluncí: Mexické vzpomínky a úvahy jednoho etnologa*, Argo, Praha, 2000, ISBN: 80-7203-283-6, 223 stran, přel. z fr. Vladimíra Daňková.
- TYLOR, Edward Burnett, *Primitive Culture: Researches in the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Arts and Custom*, Henry Holt and Co., New York, 1874, cit. dle: CARTER Jeffrey (ed.), *Understanding Religious Sacrifice: a reader*, Continuum, Londýn, 2003, ISBN: 0-8264-4880-1, 467 stran.
- VERNANT, Jean-Pierre, *Mortals and Immortals: Collected Essays*, The Princeton University Press, 1991, New Jersey, ISBN: 0-691-01931-2, viii, 341 stran, editoval Froma I. Zeitlin, přel. z fr. Froma I. Zeitlin, úvod – Froma I. Zeitlin.

3. Encyklopedie

- KLÁPŠŤOVÁ, Kateřina, KRÁTKÝ, Čestmír J., *Encyklopedie bohů a mýtů předkolumbovské Ameriky: Mexiko a Střední Amerika*, Libri, Praha, 2001, ISBN: 80-7277-065-9, 150 stran.
- VLČKOVÁ, Jitka, *Encyklopedie keltské mytologie*, Libri, Praha, 2002, ISBN: 80-7277-066-7, 323 stran.
- ZELENÝ-ATAPAMA, Mnislav, *Malá encyklopedie bohů a mýtů Jižní Ameriky*, Libri, Praha, 2009, ISBN: 978-80-7277-398-5, 229 stran.

4. Internetové zdroje

General History of the Things of New Spain by Fray Bernardino de Sahagún: The Florentine Codex, World Digital Library, dostupné na <http://www.wdl.org/en/item/10096> (5. 5. 2013).

Summary

Lidská oběť a její důvody v kulturně náboženském kontextu **Human Sacrifice and its Reasons in Cultural and Religious Context**

Adam Baudiš

This bachelor work deals with the problem of human sacrifice and its goal is to find the reasons for this ritual practice. The work is divided into six parts.

First part discusses the problem of human sacrifice among the Aztecs. This chapter is largest because this theme was discussed largely in literature. In this chapter is also given a short essay about the Aztec's practice of ritual violence.

Next chapter deals with human sacrifice in the Andes and especially among the Incas. There you can find also little chapter about iconography of the Incas and about the quechua term huaca.

In third part are discussed human sacrifices of the Celts. There is also given a short essay about cult of head which was largely practiced among the Celts.

Fourth part deals with some theories about human sacrifice.

The final part of this thesis tries to compare and summarize the facts given in previous chapters and compare them with the existing theories about human sacrifice and deal with them.